Стр. 4

Днес в броя

НАОА връчи за втори път своите отличия за добри практики „Наука – висше образование – бизнес и общество“

Стр. 5

Акад. д.т.н. Христо Белоев, почетен ректор на Русенския университет и главен редактор на научното сп. „Стратегии на образователната и научната политика“: „Сигурен съм, че подобно на системите за антиплагиатство, в близко време ще бъде създаден „антидот“ за псевдонаучни публикации“

Стр. 8

Гл. ас. д-р Мина Христова, Институт за етнология и фолклористика – БАН: „На Балканите имаме усещане за древни корени, а държавите ни са сравнително млади. Всеки иска да намери точката в историята, от която да заяви: „Аз съм тук отдавна и имам право“. Трябва обаче да подхождаме с разбиране едни към други“

Българска академия на науките
www.bas.bg

АПИС
Силата на информацията

АЗ·БУКИ

Вестникът е правоприемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед” – 1896 г.

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Брой 43 (1788) 29 октомври – 4 ноември 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,10 €

Снимка ОУ „Васил Левски“ – Разград

По следите на българските будители се впуснаха учениците от III[г] клас от ОУ „Васил Левски“ – Разград, в Детския отдел на Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“. Чрез разгадаване на шифри и забавни откривателски дейности децата показаха любознателност, съобразителност и екипен дух, а за награда получиха читателски карти

2,75 млн. евро за академично развитие на българския жестов език

По нова национална програма ще се създадат научноизследователски център към Софийския университет и филологическа специалност

Създаване на специализиран Научноизследователски и образователен център по български жестов език към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и разкриване на специалност „Филология – български жестов език“ на ОКС „бакалавър“ в професионално направление „Филология“. Това предвижда публикуваният за обществено обсъждане проект на Решение на Министерския съвет за приемане на Национална програма „Академично развитие на българския жестов език“.

Срокът на Програмата е 60 месеца, а общият бюджет – 2 750 000 евро, разпределени по години в четири модула.

Българският жестов език е разработен в периода 2024 – 2025 г. в сътрудничество с представители на академичната общност и общността на глухите и съгласуван със Съвета за българския жестов език. През 2021 г. е приет и Закон за българския жестов език, с който той е признат като пълноценен естествен език на глухите и сляпо-глухите лица в България.

За да се осигури ефективно прилагане на Закона, са необходими целенасочени усилия за академичното развитие на езика, включително чрез преподаване, подготовка на кадри, разработване на методически и учебни материали и др., се посочва в мотивите към проекта.

С Програмата се цели подпомагане на равнопоставеността на глухите хора, създаване на устойчива, академично и институционално призната национална структура за научноизследователска и преподавателска дейност и за развитие на българския жестов език, неговата стандартизация и интеграция във висшето образование, както и намаляване на рисковете определени групи и практики да изостанат по отношение на технологичното развитие и ускорената дигитализация.

На стр. 2

Министър Георги Вълчев:

Университетските алианси са възможност Европа да си върне водещото място в науката

„Европейските университетски алианси имат важна роля за обединяването на научния потенциал на отделните държави и това е пътят, който може да изведе Европа на водещо място в науката“, заяви министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев при откриването на Генералната асамблея на европейския университетски алианс Transform4Europe (T4EU) в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщава Пресцентърът на МОН.

Алиансът обединява 11 висши училища от България, Германия, Испания, Естония, Португалия, Словения, Франция, Полша, Италия, Литва и Украйна. Софийският университет е ротационен председател до 31 октомври 2026 г.

Министър Вълчев посочи, че в съвременния свят няма отделна нация, която може сама да осигури нужния си научен капацитет в пълнота. По думите му дори най-големите икономики събират специалисти от цял свят, за да постигат поставените цели в иновациите и развойната дейност.

„Битката на XXI век ще бъде за квалифициран човешки потенциал“, подчерта проф. Вълчев.

Той отбеляза още, че голямото предизвикателство в следващите десетилетия е как да се използват безграничните възможности на новите технологии и изкуствения интелект, но в същото време човекът да продължи да бъде движещата сила на съвременния свят.

Министърът изтъкна и необходимостта от интердисциплинарен подход в науката. По думите му при въвеждането на нови технологии трябва да се предвиждат техните социални, икономически, екологични и други въздействия. Университетските алианси предоставят възможност за създаване на големи екипи от специалисти в различни научни области, които да работят съвместно по тези предизвикателства.

Влиянието на изкуствения интелект върху образованието и научните изследвания е сред основните теми на Генералната асамблея на Transform4Europe и съпътстващите я събития. Форумът продължава до 29 октомври. АЗ·БУКИ

Министър Георги Вълчев разговаря с близо 100 ученици за вредите от наркотиците

„Животът ни е поредица от събития и някои от тях могат да ни сломят – загуба на близък, предателство, неуспех. Всеки може да изпадне в тежка ситуация, затова винаги търсете помощ от ваш близък, приятел, семейство или човек, на когото да се облегнете.“ С тези думи министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев се обърна към близо 100 ученици от X и XI клас в София, съобщи Пресцентърът на МОН.

Срещата се проведе в рамките на кампанията на МОН „Просто кажи „НЕ“, като в нея участва и актрисата Весела Бабинова – едно от лицата на инициативата.

26 октомври беше неучебен, но присъствен ден за училищата в страната, които имаха възможност да проведат различни инициативи, с които да ангажират вниманието на учениците.

В столичното 30. СУ „Братя Миладинови“ бе организирано събитие, посветено на превенцията на употребата на наркотици, умението да поставяме лични граници и да помагаме на близките си, когато са в трудна ситуация.

„Срещи като тази са изключително важни, защото те ни помагат да се изградим като общност и да сме по-сплотени“, отбеляза министър Вълчев.

По думите му съвременните поколения често са насърчавани да търсят забавления, но успешната реализация изисква сила, отговорност и характер.

„Не се доверявайте единствено на телефоните си, които могат да ви отправят лъжливи послания. Търсете истинското общуване, човешката и приятелската подкрепа, а не само дигиталната“, подчерта просветният министър.

Снимка Пресцентър на МОН

Актрисата Весела Бабинова е сред рекламните лица на кампанията на МОН „Просто кажи „НЕ“ на наркотиците

В рамките на събитието учениците изгледаха част от създадените по кампанията филми по ученически истории, разговаряха за вредите от наркотиците. Директорът на училището д-р Атанаска Рейха насърчи учениците да имат смелостта да казват „не“, и подчерта, че понякога отказът изисква повече смелост, отколкото просто да се съгласиш.

Весела Бабинова, която е възпитаник на училището, разказа лична история за свой близък приятел, който след опит на наркотично вещество е отключил тежко психично заболяване, както и за болката да загубиш близък приятел. Тя предупреди тийнейджърите, че понякога всичко започва с невинен разговор или комплимент, зад който обаче може да се крие съвсем друга цел.

„Може дори да ви провокират с думите, че не сте толкова готини, след като отказвате. Точно тогава е важно да не се поддавате и да отговорите ясно и категорично. По-добре да не те харесват според нечии критерии, отколкото да те въвлекат по техния път“, каза Весела Бабинова.

Според нея най-силната защита са приятелите и мечтите. „Споделяйте и намерете нещо, което ви кара да мечтаете. Изберете си цели и знайте, че никой и нищо не може да ви отклони от пътя ви. И след време ще се убедите, че това, което сте постигнали, е истински важното, а не оценката на хора, които за кратко са преминали през живота ви“, подчерта актрисата.

Учениците също се включиха в разговорите, като някои от тях споделиха колко е важно да общуват помежду си и да се интересуват как се чувстват приятелите им, защото всеки може да преживява труден период, без останалите дори да подозират за това.

Зад кампанията на МОН „Просто кажи „НЕ“ на наркотиците“ застанаха едни от най-популярните лица в България – творци, артисти и музиканти, сред които Весела Бабинова, Захари Бахаров, Луиза Григорова, Михаела Филева, Свилен Ноев, Владимир Ампов – Графа, Виктория Терзийска, Тодор Димитров – Торино, Владимир Зомбори и Нина Николина.

Историите на ученици, пресъздадени от Захари Бахаров, Луиза Григорова и Весела Бабинова, показват на децата и младежите какви могат да бъдат последиците за здравето и живота им от неправилните избори и необмислените решения. Чрез участието си артистите мотивират и вдъхновяват младите хора да вярват повече в себе си и да не се поддават на вредни навици. АЗ·БУКИ

НМД настоява за пълна забрана на хазартната реклама

Националната мрежа за децата (НМД) настоява за пълна забрана на рекламата на хазарт без изключения, които позволяват на хазартните марки да продължат да присъстват в ежедневието на децата. В становище до Министерството на финансите по предложените промени в Закона за хазарта организацията подкрепя засилването на контрола и увеличаването на средствата за превенция, но предупреждава за оставащи възможности за реклама чрез спортно спонсорство и публични пространства.

„Децата не трябва да растат в среда, в която хазартът се представя като естествена част от спорта и обществения живот“, подчертават от НМД.

Сред основните искания са изрична забрана на хазартното брандиране при детско-юношески спортни прояви, в пространства за спортни дейности с деца и върху екипировката на националните отбори. Организацията настоява имената на хазартни оператори да не бъдат част от наименованията на първенства, турнири, спортни съоръжения и публични събития. Финансирането на образователни, здравни и други обществеополезни дейности също не бива да се обвързва с рекламни права за хазартни компании.

НМД възразява и срещу предложението част от дължимите държавни такси на операторите да се насочва към спортни федерации и професионални футболни клубове под формата на спонсорство, реклама или дарения. Според тях подкрепата за спорта трябва да се осигурява чрез прозрачни публични механизми, ясни критерии и независим контрол.

Особен акцент са превенцията и подкрепата за засегнатите деца и семейства.

НМД подкрепя включването на МОН в разпределението на средствата за превенция, като настоява те да се насочват към доказано ефективни програми, обучение на специалисти и достъпни консултативни, терапевтични и социални услуги. Сред исканията са и по-достъпни възможности за доброволно самоизключване от хазартни игри и по-строг контрол върху прикритата реклама в социалните мрежи, мобилните приложения и видеоплатформите. АЗ·БУКИ

Google отново дарява 1 млн. долара на INSAIT

Общата подкрепа на компанията за българския институт вече надхвърля 7 млн. долара – безпрецедентен мащаб за региона

Технологичният гигант Google предоставя ново дарение от 1 млн. долара за Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщават от най-старото ни висше училище.

Финансирането е обявено по време на среща на министър-председателя Румен Радев с представители на компанията и е поредна стъпка в стратегическото партньорство между Google и българския научен институт.

Новата подкрепа ще позволи на INSAIT да разшири научните си изследвания и разработването на ново поколение модели за изкуствен интелект в България. Сред приоритетните направления са изкуственият интелект за наука и математика, роботиката, наблюдението на Земята, технологичният суверенитет и други стратегически области с ключово значение за бъдещото развитие на технологиите.

Дарението включва както директно финансиране, така и кредити за Google Cloud, които ще осигурят на INSAIT достъп до изчислителна инфраструктура на световно ниво. Подобни ресурси са от решаващо значение за обучението на съвременни модели за изкуствен интелект и ще дадат възможност на българския институт да разработва още по-сложни и мащабни технологии, конкурентоспособни на глобално ниво.

По време на срещата е обсъдено и задълбочаването на сътрудничеството между България и Google за внедряването на съвременни цифрови технологии, повишаването на конкурентоспособността на българската икономика и ускоряването на дигитализацията на публичния сектор.

Специален акцент е поставен върху киберсигурността и възможностите за използване на технологични решения на Google за повишаване на сигурността и устойчивостта на държавните информационни системи.

„България разполага с отличен човешки потенциал, който е най-голямото богатство на страната ни. Благодарение на такива инвестиции и партньорства задържаме много млади и талантливи хора в страната“, посочва министър-председателят, цитиран в съобщението.

„Високо ценим продължаващото сътрудничество с българското правителство в областта на развитието на автономни AI системи, дигитализацията и киберсигурността.

Чрез задълбочаването на дългогодишното ни партньорство с INSAIT и съвместната работа в областта на киберсигурността се ангажираме да подкрепим България в изграждането на конкурентоспособно и сигурно цифрово бъдеще“, отбелязва Мариане Яник, вицепрезидент на Google Cloud.

С новото дарение общата публично обявена подкрепа на Google за INSAIT вече надхвърля 7 млн. долара – безпрецедентен мащаб за научна организация в целия регион. Компанията е сред ключовите технологични партньори на Института още от неговото създаване през 2022 г., когато предоставя подкрепа в размер на над 3 млн. долара. През 2024 г. последва ново финансиране за над 2 млн. долара. Допълнителна подкрепа е осигурена и през 2025 и 2026 г.

Партньорството вече води и до конкретни резултати. Учени от INSAIT и Google работят по съвместни изследвания в областта на компютърното зрение, включително технологии, които позволяват на изкуствения интелект да възприема, разбира и анализира заобикалящата го среда.

Докторанти от INSAIT са участвали и в изследователски стажове в Google DeepMind, където допринасят за разработването на усъвършенствани модели с изкуствен интелект.

Сред значимите резултати от технологичното сътрудничество е и разработването на езикови модели, базирани на отворената технология Gemma на Google. Върху тази основа INSAIT създава BgGPT (модели с изкуствен интелект за български език и чат на световно ниво), както и MamayLM – високотехнологичен езиков модел за украински език.

Новото финансиране допълнително укрепва позициите на INSAIT като международен научен център в областта на изкуствения интелект и създава нови възможности за разработването на технологии от световно ниво в България. АЗ·БУКИ

България подкрепя диаспората в Банат и Бесарабия

Международната научна конференция за тези общности от наши сънародници зад граница се проведе в Софийския университет

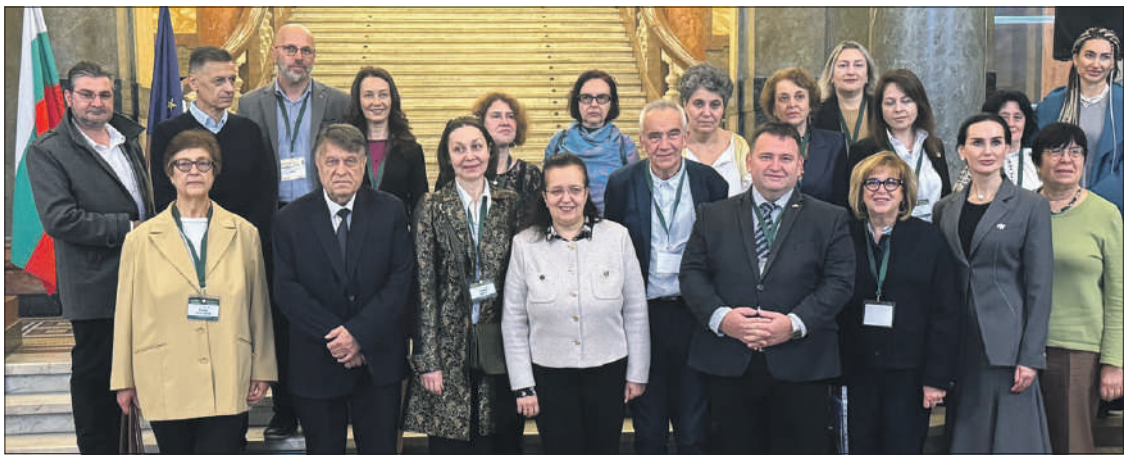

Снимка Пресцентър на МОН

Студенти от българските общности зад граница могат да получат висше образование в България при облекчени условия и в момента се обучават над 1700 студенти от общностите ни в Украйна и Молдова

Бесарабските и банатските българи имат съществен принос за развитието на България. Тези общности са съхранили идентичността си през вековете, като същевременно са оставили трайна следа в историята на страната ни.“ Това каза министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев при откриването на международната научна конференция „Бесарабски и банатски българи в историческия и съвременен контекст: език, културна памет, идентичност“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщават от Пресцентъра на МОН.

„Изключително важен въпрос в съвременния свят е как различни диаспори се интегрират в други държави и други културни действителности и същевременно запазват своята идентичност“, каза проф. Вълчев. Той припомни, че днешните банатски българи са наследници на нашите сънародници, които през XVII век са направили видимо българското общество за европейския свят. „Това беше културното избухване през XVII век, което дълго време беше подценявано в нашата хуманитаристика, но днес вече е заело своето достойно място в изследователския фокус на съвременните поколения учени“, каза проф. Вълчев.

Той посочи още, че след Освобождението много бесарабски българи, възпитаници на Болградската гимназия, са положили основите на модерната българска държава. Сред тях е и първият ректор на Софийския университет Александър Балан, припомни министър Вълчев. По думите му приносът на тази общност за развитието на съвременна България има многобройни измерения, които трябва да бъдат припомняни и осмисляни и през следващите десетилетия.

Министърът подчерта, че в следващите години българската държава ще продължи да води политика за подкрепа на тези общности от наши сънародници зад граница, за да могат следващите поколения да съхраняват традициите и българските си корени. Държавата подпомага дейността на 77 български неделни училища на историческите територии на Бесарабия и Банат, в които учат над 9000 ученици. Студенти от българските общности зад граница имат възможност да получат висше образование в България при облекчени условия. В български висши училища в момента се обучават над 1700 студенти от нашите общности в Украйна и Молдова.

В откриването на конференцията участваха ректорът на Софийския университет проф. Елиза Стефанова, посланикът на Украйна в България Олеся Илашчук, българският посланик в Киев Златин Кръстев, а приветствие към участниците от името на президента Илияна Йотова отправи секретарят ѝ по култура, образование и връзки с българите зад граница Милена Димитрова.

Във форума участват над 45 учени от шест държави. Организатори са Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, и Катедрата по кирилометодиевистика на Софийския университет. Конференцията се провежда по проект „Бесарабски и банатски българи: език, идентичност и културна памет извън националните граници“. Ръководител на проекта е гл. ас. д-р Татяна Брага от Института за български език на БАН. АЗ·БУКИ

2,75 млн. евро за академичното развитие...

От стр. 1

Центърът към Софийския университет ще подпомага приобщаването на глухи студенти и докторанти, като разработва специализирани учебни програми по и на български жестов език и подготвя глухи преподаватели и изследователи. В същото време, развитието на неговия капацитет ще гарантира, че ползвателите и носителите на българския жестов език имат достъп до съвременни, научно обосновани и ефективни образователни практики.

Академичното развитие ще позволи създаване на съвременни билингвални програми, подкрепа за иновации в образованието на глухите и сляпо-глухите, въвеждане на съвременни методики и осигуряване на цялостна подкрепа за глухите и сляпо-глухите студенти, докторанти и млади учени.

Националната програма е структурирана в четири модула – разкриване на научноизследователски и образователен център по български жестов език и администриране и развитие на неговия капацитет; научноизследователска дейност; академични образователни програми и програми за обучение; международна дейност.

Бенефициер по програмата е Софийският университет „Св. Климент Охридски“, който ще може да извършва своите дейности в партньорство с други висши училища и научноизследователски центрове във и извън страната с организации, подкрепящи международния обмен, неправителствени организации, ангажирани с глухата общност неправителствени организации и други физически и юридически лица.

Чрез изпълнението на Програмата ще бъде изграден и лингвистичен корпус на българския жестов език с многоезични анотации, в т.ч. видеоматериали, проведени научни изследвания и форуми, реализирани публикации и повишен капацитет за академична работа. Ще бъде разкрита и акредитирана докторска програма. Очаква се Центърът да се включи в международни академични мрежи и съвместни дейности с чуждестранни партньори, включително и да бъдат привлечени гост-преподаватели.

Бележки, становища и предложения по проекта могат да бъдат изпращани до 26 ноември 2026 г. към дирекция „Висше образование“ – МОН (i.radonova@mon.bg). АЗ·БУКИ

Кампания на Института за български език – БАН и в. „Аз-буки“

НАПИСАНОТО ОСТАВА. ПИШИ ПРАВИЛНО!

Със или без изключение

Ивелина СТОЯНОВА*

Основното правило за удвояването на предлозите *в* и *с*, формулирано в Официалния правописен речник на българския език, гласи, че предлогът *в* се пише като *във* пред думи, които започват със звуковете [*в*] или [*ф*], а предлогът *с* се пише като *със* пред думи, които започват съответно със звуковете [*с*] или [*з*]. Ето защо пишем *в Рим*, но *във Варна* и *във Флоренция,* както и *с пиле,* но *със сос* и *със зеленчуци*.

В правилото се посочва още, че изписването като *във* и *със* важи и когато предлозите са пред числа, чийто изговор започва съответно с начално [*в*] или [*с*]: *във 2. клас* (*във втори клас*), *със 100 км/ч* (*със сто километра в час*).

В случая трябва да запомним, че определящият критерий за изписването на предлозите *в* и *с* е изговорът на следващата дума, а не нейното графично изписване. Това правило се прилага и когато след предлога се употребява съкращение, което може да е изписано на кирилица или на латиница. Затова пишем: *Концертът ще се проведе във ФК на Варна* (във „фека“ – Фестивалния комплекс), тъй като съкращението се изговаря с начално [*ф*]; *Свържете се със СБА* (*със „себеа“*), тъй като съкращението се изговаря с начално [*с*]. Но: *Ивайло Крайчовски е бас китарист в „ФСБ“ от 1983 г.* (*в „ефесбе“*), защото възприетият изговор на името на групата започва с [*е*]; *Уведомих го с SMS* (*с „есемес“*), тъй като съкращението се изговаря с начално [*е*].

Има още един случай, при който се употребяват удвоените форми на предлозите – когато предлогът носи смислово ударение при изброяване, съотнасяне или противопоставяне. Затова пишем: *Ще ни пуснат и със, и без билети*; *Можем да гласуваме във или извън страната*.

***Д-р Ивелина Стоянова** *е главен асистент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към Българската академия на науките.*

Химията в ерата на изкуствения интелект

Проведе се 51. национална конференция на учителите по химия на тема „Химическото образование минало, настояще и бъдеще“ с международно участие. Форумът събра над 100 души учители, студенти и ученици.

„Този факт е нещо изключително ценно и важно за нас – подчерта доц. Елена Бояджиева от Факултета по химия и фармация. – Така поддържаме връзката помежду ни и предаваме щафетата между средното и висшето образование.“

На форума бяха обхванати няколко тематични направления: формирането на ключови умения чрез обучението по химия и природни науки; STEM практики, възможностите на химичния експеримент за подобряване на резултатите и постиженията на учениците в областта на природните науки, в частност на химическото образование, дигиталните устройства за подобряване качеството на образованието, научната грамотност и общество, изследвания в химическото образование. Целта на тези доклади е подобряване на постиженията на учениците и на учебната среда.

„За наше щастие се отзоваха за пленарни доклади и наши възпитаници, които в момента са преподаватели в университети в САЩ – казва доц. Бояджиева. – Това са проф. Нели Матеева, която говори за преподаване на химия в ерата на изкуствения интелект, и проф. Николай Царевски, който се спря на използването на литературните и сценичните изкуства в съчетание с историята за преподаване на химия. Другите два доклада са на преподаватели от Факултета по химия и фармация – доц. Донка Ташева, един от основните ръководители на олимпийския ни отбор на тема „Животът на молекулно ниво – въглехидрати, аминокиселини, пептиди и „Лекарственият продукт – възможности и перспективи“ на гл. ас. д-р Кристина Божинова.

Пленарното заседание завърши с химични експерименти от учители за учители. Гост на конференцията бе ректорът на Софийския университет проф. Елиза Стефанова. АЗ·БУКИ

Будители срещат своите наследници в кюстендилска гимназия

Северина ДИМИТРОВА

Какво е да бъдеш будител днес и защо паметта за големите личности на България продължава да има значение за младите поколения? Тези въпроси бяха във фокуса на открит урок, посветен на Деня на народните будители – 1 ноември, в Професионалната гимназия по лека промишленост „Владимир Димитров-Майстора“ в Кюстендил.

Инициативата насочи вниманието на учениците към делото на българските просветители, книжовници и родолюбци, които със слово, знания и всеотдайност допринасят за съхраняването на националната идентичност и развитието на българската просвета и култура.

Чрез специално подготвена презентация учениците проследиха историята и значението на празника и си припомниха личности, оставили трайна следа в българското духовно и културно наследство.

Най-динамичната част от урока беше интерактивната викторина, която постави на изпитание знанията и съобразителността на участниците. Състезателният елемент превърна припомнянето на историческите факти в увлекателно преживяване и даде възможност на учениците да покажат колко добре познават личностите, допринесли за пробуждането и развитието на българското общество.

В надпреварата се отличиха трима ученици. Първото място зае Аделина Карагьозова от VIII клас, следвана от Валентина Филипова, също от VIII клас. Трети се класира Живко Драганов от IX клас.

Тримата получиха грамоти за постигнатите резултати и достойното си представяне.

„Отбелязването на Деня на народните будители в училищна среда е възможност историческата памет да излезе извън страниците на учебниците и да се превърне в личен ангажимент на младите хора към знанието, езика и културното наследство.

Откритият урок в нашето училище показа, че когато историята се представя по достъпен и увлекателен начин, тя може да събуди любопитство и да насърчи активността сред учениците“, коментираха от Професионалната гимназия по лека промишленост в Кюстендил.

Отличия за добри практики и постижения във висшето образование

Националната агенция за оценяване и акредитация връчи годишните си награди

Диляна КОЧЕВА

Снимка Олег Попов

Тази година Голямата награда получиха две практики – Студентски клуб „Мисия учител“ и „Наследство в действие: Екскурзовод(на) практика“ на ЮЗУ

Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) връчи годишните си отличия за добри практики „Наука – висше образование – бизнес и общество“ на официална церемония в аула „Максима“ на Университета за национално и световно стопанство (УНСС).

„Живеем във време, в което висшите училища са поставени в сложна ситуация, в която, от една страна, трябва да продължат да бъдат стожери на фундаменталните изследвания, които нямат толкова бързо приложение в практиката. Но живеем и във време, в което действително трябва да търсим както начини да скъсяваме връзката между наука и висше образование, така и да има реално партньорство с икономиката и с бизнеса“, каза министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев.

Той посочи, че България вече не е изолирано място на картата на Европа и точно затова е време с гордост да показваме успехите си пред света.

„Родните висши училища вече с нищо не отстъпват на чуждестранните и този форум ясно доказва точно това“, заяви още министър Вълчев.

Председателят на НАОА проф. д-р Мария Нишева-Павлова откри събитието и посочи, че в тазгодишното издание участват 16 висши училища и две научни организации, които представят общо 58 добри практики.

Отличията се присъждат в шест категории – партньорство между висше училище и бизнес, внедряване на научни резултати в полза на обществото, инициатива за учене през целия живот, социално значима практика, ангажиране на студенти и млади учени и инициатива за устойчиво развитие на висшите училища.

Всички 58 практики са публикувани в „Каталог на добрите практики. Наука – висше образование – бизнес и общество за 2025 г.“, издаден от Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“.

Изданието има за цел да популяризира успешни примери от академичната и научната общност и да насърчава тяхното прилагане в образователни и научни институции.

„Този форум е повече от церемония за отличия. Той е място и за споделяне на добри практики, обмяна на опит и укрепване на връзката между висшите училища, научните организации и бизнеса“, каза още проф. Нишева-Павлова.

Тя е категорична, че в съвременния свят ролята на университетите не само не намалява, но се увеличава с всеки изминал ден, защото точно висшето образование превръща научните постижения в реални решения.

Председателят на НАОА посочи, че второто издание на форума е посрещнато с още по-голям интерес и е събрало много добри практики. Тя изказа искрена признателност към всички участници и партньори на инициативата.

„Висшето образование и университетите ни се оценяват непрекъснато. На първо място, това става от Националната агенция за оценяване и акредитация. Имаме и оценки от студентите и от техните родители, които преценяват какво може да дадат университетите на техните деца. Оценяват ни и представители на бизнеса, обществото също ни оценява по някакъв начин“, каза ректорът на УНСС проф. Димитър Димитров.

Инициативата има за цел да отличи успешни практики и устойчиви модели на сътрудничество между висшите училища, научните организации, бизнеса и обществото. Чрез нея НАОА насърчава внедряването на иновации в образованието и науката, обмена на опит и активното участие на студенти, докторанти и млади учени в научноизследователската и практическата дейност.

Тази година **Голямата награда** получиха не една, а две практики. Първата е „Студентски клуб „Мисия учител“ – устойчив университетски модел за развитие на професионална идентичност, педагогически компетентности в активна образователна общност“ на Бургаския свободен университет, а втората – „Наследство в действие: Екскурзовод(на) практика“ на Югозападния университет „Неофит Рилски“.

В категорията „Партньорство висше училище/университет – бизнес (работодател/и)“ първото място е за практиката „Учебни практики в катедра „История и теория на културата“ (ИТК)“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. На второ място е практиката „Дизайн проект“ на Лесотехническия университет. На трето място е практиката „Гама код мастер – внедряване на специализиран софтуер за обучение на студенти медицински сестри“ на Медицинския университет в Пловдив.

В категорията „Внедряване на научни резултати в полза на бизнеса/обществеността“ на първо място е отличена практиката „CaLV – Decision Platform – Интегрирана дигитална среда за икономически анализ и оптимизация на производствените решения на ниво животно и ферма“ на Икономическия университет във Варна. На второ място е „Оценка на геномната стабилност на производствени щамове в биотехнологичните производства (ваксини и други)“ на Националния център по заразни и паразитни болести. На трето място е отличена практиката „Учене чрез преживяване в „Живи лаборатории“ по възстановително земеделие и управление на агроекосистемите“ на Техническия университет във Варна.

В категорията „Инициатива за учене през целия живот“ на първо място е класирана практиката „Велико Търново – територия на учене през целия живот в социалната сфера“ на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Второто място е за практиката „Практикум по хуманитарно знание“ на Югозападния университет „Неофит Рилски“. На трето място е „Квалификационен курс „Прилагане на изкуствен интелект в образованието“ (ПИИО) на Икономическия университет във Варна.

В категорията „Социално значима практика, реализирана от висше училище или научна организация“ първото място зае практиката „НСА – модел за социално въздействие чрез образование, спорт и приобщаване“ на Националната спортна академия „Васил Левски“. С второто място е отличена „Видеомоделиране за развиване и подобряване на умения за социална комуникация при индивиди с РАС (разстройства от аутистичен спектър) 6 – 16 г.“ на Нов български университет. На трето място е практиката „Университет на третата възраст: активна социална ангажираност“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

В категорията „Практика за ангажиране на студенти и млади учени“ на първо място е класирана практиката „IT Master class“ на Икономическия университет във Варна. На второ място е „Насърчаване на академичната почтеност чрез обучителни семинари, научни форуми и междууниверситетско сътрудничество“ на Югозападния университет „Неофит Рилски“. Третото място е за „Проактивно менторство за ранен академичен успех“ на Университета за национално и световно стопанство.

В категорията „Институционална инициатива за устойчиво развитие на висше училище“ с първото място е отличена практиката „AuraTUS Интегриран модел за мониторинг и управление на въглеродния отпечатък на ТУ – София“ на Техническия университет в София. На второ място е „Интерактивно моделиране на сценарии на бъдещето чрез G80“ на Софийския университет. А на трето място – „Доброволчески дейности със социален фокус – присъден Знак за качество“ на Икономическия университет във Варна.

Акад. д.т.н. Христо Белоев, почетен ректор и председател на Общото събрание на Русенския университет:

Сигурен съм, че в близко време ще бъде създаден „антидот“ за псевдонаучни публикации

Списание „Стратегии на образователната и научната политика“ успява да балансира между традицията и новаторството

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Акад. Белоев, Вие сте главен редактор на списание „Стратегии на образователната и научната политика“ от 2020 г. Как се промени изданието през тези години, кои постижения бихте откроили и какви цели си поставяте за неговото бъдещо развитие?

– Списанието е изключително авторитетно и престижно и има висок публикационен рейтинг не само в България, но и сред международната научна общност. То се откроява с фокуса си върху актуални проблеми на образованието и науката, както и с лансирането на иновативни теории и подходи, мащабни емпирични резултати и стратегически решения за бъдещето на българското образование и наука в условията на глобализация на научните търсения, все по-високи изисквания към качеството на професионалистите, които излизат на пазара на труда, и конкурентоспособността във всички области на обществения живот. Тематиката на списанието се променя в съответствие с динамиката на обществените промени, но това, което не се променя, е стремежът да се отстояват високи стандарти, етични принципи и поощряване на творческия размах.

– Списанието има над три десетилетия история и утвърдено място сред научните издания в България. Каква е неговата мисия днес и доколко публикуваните на страниците му изследвания успяват да повлияят върху формирането на образователните и научните политики?

– Списанието винаги е било и ще продължава да бъде верен компас, безапелационен стожер и мощен глас в пространството на образованието и науката. Неговата мисия е нелека, защото формирането и утвърждаването на политики е дълъг процес, който изисква изслушването на всички гледни точки и вземането на консенсусни решения. В сферата на образованието и науката този процес е още по-дълъг и сложен, тъй като, от една страна, е насочен към съхраняването на добри традиции, а от друга – към прилагането на иновативни идеи, които съответстват на пулса на времето и имат по-дългосрочен обхват. В този смисъл, списанието успява да балансира между традицията и новаторството, между повелята за промени и опазването на непреходни идеи и ценности.

– Международната видимост и присъствието в авторитетни научни бази данни са сред основните приоритети на съвременните научни издания. Какви са предизвикателствата пред „Стратегии на образователната и научната политика“ в това отношение и какви нови възможности открива преминаването към отворен достъп?

– Благодарение на стриктната издателска политика списанието вече е постигнало своята национална и международна видимост, както и своето влияние в световните бази данни. Преминаването към отворен достъп го направи още по-разпознаваемо, но в същото време с по-голяма острота ще възникнат въпроси за защитата на авторското право и интелектуалната собственост. Но отворената наука е без алтернатива в днешно време и по-широките възможности за отвореност на българската наука към света биха били само от полза за научната общност.

– Като учен с дългогодишен опит и главен редактор на научно списание, какво според Вас отличава една действително стойностна научна публикация? Кои са най-честите слабости в ръкописите, които постъпват за публикуване, и какво бихте посъветвали младите изследователи?

– Стойностните научни публикации най-често са дело на екипи от изследователи. Те се отличават с многоаспектна интерпретация на даден научен проблем, основават се на солидна емпирична база и задължително представят научна новост – оригинална идея, иновативен продукт, новаторски метод или подход. За младите изследователи е по-трудно да намерят „рационалното зрънце“ в необятното море на научните търсения, но бих ги посъветвал винаги да се стремят към практическа приложимост на своето изследване. В съвременния свят трудно се раждат революционни теории, но живият живот непрекъснато поставя предизвикателства, които се нуждаят от прагматични и иновативни решения.

Снимка Аз-буки

Акад. д.т.н. Христо Белоев е главен редактор на научното списание „Стратегии на образователната и научната политика“ на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ от 2020 г. Роден е на 15 август 1958 г. в Павликени. Завършва специалност „Селскостопанска техника“ в Русенския университет „Ангел Кънчев“ през 1984 г. През 2008 г. придобива научната степен „доктор на техническите науки“, а през 2009 г. става професор. Избран е за член-кореспондент на БАН през 2014 г., а през 2021 г. – за академик. Дългогодишен ректор на Русенския университет (2007 – 2015 и 2018 – 2023 г.), понастоящем е негов почетен ректор и председател на Общото събрание. Председател е и на Общинския съвет в Русе.

Научните му интереси обхващат земеделската техника, устойчивото земеделие, енергийната ефективност, екологията и висшето образование. Автор и съавтор е на над 450 научни публикации, 35 монографии, 40 патенти и полезни модели и 25 учебници и учебни помагала. Участвал е в над 40 национални и международни научни проекта.

Носител е на редица национални и международни отличия, сред които Наградата „Питагор“ за наука (2013 г.) и орден „Св. св. Кирил и Методий“ – I степен (2016 г.). „Доктор хонорис кауза“ на множество университети в чужбина, а през 2025 г. получава същото отличие и от Русенския университет.

– В академичната общност все по-често се обсъжда натискът учените да публикуват повече, за да изпълняват определени показатели за кариерно развитие. Не създава ли това опасност количеството публикации да бъде поставено пред тяхното качество? Необходими ли са промени в начина, по който оценяваме научния принос?

– Вярно е, че съществува такъв натиск, и то за публикуване в световно признати бази данни, но това е международна тенденция и българските учени не могат да си позволят изоставане. Не съществува опасност критериите за количество да изместят стандартите за качество, тъй като най-реномираните издания имат изключително строги изисквания към представените за публикуване материали. Относно оценката на научния принос мога да кажа, че в България тя е законово обвързана, напр. в Закона за развитие на академичния състав, но каквито и промени да настъпят, смея да твърдя, че те не бива да облекчават изискванията за академично развитие. В противен случай би пострадал авторитетът на нашите учени, които се съизмерват с колегите си в европейската и световната научна общност.

– Изкуственият интелект вече се използва активно при подготовката на научни текстове, обработката на данни и анализа на литературата. Къде според Вас преминава границата между допустимото използване на тези технологии и нарушаването на академичната етика? Готова ли е научната общност за това предизвикателство?

– Все по-осезаемо изкуственият интелект става част от ежедневието ни и ползите от това са неизмерими. В науката обаче използването му наистина е въпрос на академична етика. Поради бързите темпове на развитие на изкуствения интелект научната общност все още не е готова да се изправи пред лавината от информация в уеб пространството, но съм сигурен, че подобно на системите за антиплагиатство, в близко време ще бъде създаден „антидот“ за псевдонаучни публикации.

– През годините сте наблюдавали отблизо развитието на българската образователна система и като преподавател, и като университетски ръководител. Ако днес имахте възможност да предложите три ключови промени в българското образование, кои биха били те?

– Тук бих разграничил средното и висшето образование, защото за двете системи са необходими различни промени. За средното образование основен проблем е изискването за усвояване на огромен обем от знания, които нямат практическа приложимост. Това се видя и в наскоро излезлите резултати от теста PISA. За щастие, проблемът е идентифициран и е планирана промяна в учебните програми. Дано тя да се случи по-бързо. За висшето образование основен проблем е реализацията на завършилите и нейното неравномерно разпределение – големи градове срещу по-малки населени места. В това отношение са необходими държавна политика и стимули за задържане на младите специалисти по родните им места. Друг проблем във висшето образование е необходимостта от по-засилена практическа подготовка на учениците и студентите, като това може да се случи с регламентиране на държавни изисквания за практическо обучение на завършващите.

– Все по-често се говори за необходимостта училището да развива не само знания, но и умения за критично мислене, решаване на проблеми и работа с новите технологии. Успява ли българското средно образование да отговори на тези очаквания? Какво трябва да се промени в учебното съдържание и начина на преподаване?

– Тук отново се връщаме към въпроса за учебните програми в средното образование, които предстои да се реформират. Надявам се, че уменията, които визирате, ще залегнат по-осезаемо в новите учебни програми и новите STEM кабинети във всяко училище ще изпълнят предназначението си.

– Като дългогодишен ректор на Русенския университет „Ангел Кънчев“, имате пряк поглед върху подготовката на студентите и предизвикателствата пред висшето образование. Нуждае ли се българската университетска система от реформа и какво трябва да се промени, за да подготвя по-конкурентоспособни специалисти, отговарящи на потребностите на съвременната икономика?

– Правени са опити за реформиране на българската университетска система, например в посока намаляване броя на университетите, но това не може да се случи по механичен начин. Висшите училища са в остра конкуренция и единствено от тях зависи дали ще успеят да привлекат студенти. Когато едно висше училище отговаря на потребностите на пазара на труда, стреми се към високо качество на обучението и създава мотивираща среда, то е желано и търсено и най-важното – създава привлекателен облик на града, в който се намира, и развива неговата икономика.

– Как си представяте българското училище и университет след десет години и какво трябва да направим още днес, за да бъдат те по-успешни?

– Представям си образование, което продължава да бъде ценност, независимо от поколенческите различия. Искам да вярвам, че човешкият разум ще продължи да властва над бездушните технологии в полза и за доброто на човечеството.

Медицина, информационни технологии и инженерни специалности са сред посоките, които избират възпитаниците на СУ „Христо Ботев“ в село Вълкосел в благоевградската община Сатовча. Зад интереса им към тези области стоят учители с дългогодишен опит, които познават добре децата и им помагат да се подготвят за следващата стъпка в образованието. На 6 ноември училището ще отбележи 100 години училищно дело в селото със среща с бивши учители и директори.

„Гордеем се с нашата история и се надяваме да я продължаваме по същия начин“, казва директорката Росица Джукова. За празника са поканени бивши учители и директори, както и официални гости. Предвидени са обиколка на училището, споделяне на спомени с бивши директори и учители, тържество и празничен обяд.

Снимка СУ „Христо Ботев“ – с. Вълкосел

Учениците очакват с вълнение посрещането на 100-годишния юбилей на своето училище във Вълкосел

Вълкосел подготвя бъдещи медици и инженери

СУ „Христо Ботев“ посреща стогодишнината на училищното дело с 267 ученици и традиции в математиката и природните науки

Антоанета НАЙДЕНОВА

В юбилейната година в средното училище се обучават 267 ученици, а педагогическият състав наброява 37 души. Повечето деца са от Вълкосел. Други 23 идват от съседното село Боголин, където по думите на директорката в момента няма действащо училище. За тях са осигурени транспорт и храна. СУ „Христо Ботев“ е средищно училище.

Опитът зад избора на професия

Много от преподавателите са посветили около три десетилетия на работата си във Вълкосел. Повечето са на възраст около и над 50 години. За директорката този опит е важен, защото означава и натрупано познаване на учениците, на техните трудности и на подходите, които могат да ги мотивират.

Традицията в математиката и природните науки се изгражда от учителите заедно с техните възпитаници. Тя намира израз и в избора на профилирана подготовка – природни науки с химия и биология или математически профил с математика и информатика. Тези направления дават основа за кандидатстване в предпочитаните медицински, технически и ИТ специалности.

При подготовката за юбилея екипът прави проучване за реализацията на завършилите гимназиалния етап във Вълкосел. Училището става средно през 1996 г., а преди това е основно. По думите на Джукова сред неговите възпитаници има лекари, които работят в големи болници, включително в столицата. Проучването отново откроява интереса към медицинските специалности и към направленията, свързани с математиката.

Директорката свързва този избор най-напред с мотивацията, която учителите създават. Но значение имат и възможностите на самите млади хора да излизат извън познатата училищна среда. Някои участват в семинари и инициативи на фондации, срещат се със свои връстници и търсят допълнителни занимания. Според нея тези контакти им помагат да се ориентират по-рано какво искат да учат и работят.

Организирани занимания по кариерно ориентиране досега не са провеждани в училището. Ръководството обаче обмисля да ги въведе. Все още има ученици, които вземат решение за бъдещето си в последния момент. Желанието на екипа е да ги подкрепи в по-ранния избор, за да обвърже с него и подготовката за държавните зрелостни и кандидатстудентските изпити.

Математиката е обща работа

Сред преподавателите, с които се свързват успехите на училището, е Амди Джуков. Той работи с учениците от XI и XII клас и води профилираната подготовка по математика.

Росица Джукова е внимателна в оценката си за неговия принос и уточнява, че двамата са съпрузи. Подчертава обаче нещо

Росица Джукова, директор

съществено за разбирането на резултатите – те са плод на съвместната работа на преподавателя и учениците. През годините е имало и по-слаба мотивация, и спадове.

„Когато учениците имат желание, наистина заедно постигат много добри резултати“, казва тя.

Тази зависимост между усилието на учителя и личната ангажираност на ученика стои и зад изграждането с години традиция. Опитният екип познава подходите, с които да провокира интереса на децата. Училището обаче работи с всички ученици от населеното място, без да прави подбор според постиженията им.

„Имаме и по-силни, и по-слаби, но даваме всичко от себе си за всички“, подчертава директорката.

Подкрепа според трудностите

По проект „Успех за теб“ училището организира допълнителна работа според потребностите на учениците в различните етапи. В началните класове има групи по български език и по математика. В прогимназиалния етап заниманията са по математика и природни науки, а в гимназиалния – по български език, с подготовка за националното външно оценяване и държавните зрелостни изпити.

По думите на Джукова в допълнителната работа вече са обхванати почти всички ученици със затруднения в обучението. В момента в училището има и четири деца със специални образователни потребности. Подкрепя ги специалист, който съвместява работата на ресурсен учител и логопед.

Училището участва и в Националната програма „Заедно в изкуствата и в спорта“. Наред с подготовката по учебните предмети екипът търси възможности децата да се включват в допълнителни занимания и да развиват интересите си.

В STEM центъра учат и учители, и ученици

От декември 2025 г. СУ „Христо Ботев“ разполага със STEM център. Направленията му следват утвърдените интереси в училището – природни науки и математика и информатика.

Учителите вече са провели няколко междупредметни урока. Работата с новото оборудване обаче все още изисква време за разучаване и подготовка. За част от преподавателите интердисциплинарният подход също е нов и те постепенно го въвеждат заедно с учениците.

„Заедно се учим“, обобщава директорката. Така първите занимания в центъра са и възможност опитният колектив да усвоява нови начини на преподаване.

По-малки випуски и поглед напред

Намаляването на броя на децата е сред основните предизвикателства пред училището. Тази есен първокласниците са 17. По държавния план-прием след VII клас е сформирана една паралелка с 20 ученици в профил „Природни науки“.

В училището има и една професионална паралелка с деветокласници по специалността „Икономическа информатика“.

Привличането на деца от други населени места също не е лесно. Според Джукова семействата често предпочитат децата им да продължат в местното училище, когато има такова, и да не пътуват всеки ден.

На този фон екипът продължава да работи за подготовката на учениците, които вече са му поверени – както на насочилите се към университет, така и на онези, които имат нужда от повече помощ в усвояването на учебния материал. В годината на юбилея това означава да съчетае натрупания преподавателски опит с новите възможности на STEM средата и с намерението да помага по-рано на младите хора да изберат своя професионален път.

Когато фактите говорят…

Амди Джуков

Най-добри резултати на държавните зрелостни изпити постига випуск 2025 на СУ „Христо Ботев“ в село Вълкосел. Тогава 14 от общо 34 абитуриенти избират да се явят на втора матура по математика, и нареждат училището си на 26 място в страната, като постигат среден успех от 4.96. Така възпитаниците на училището дори изпреварват голяма част от връстниците си от профилираните математически гимназии.

Този удивителен резултат се дължи на преподавателя им по математика Амди Джуков, който се занимава допълнително в часовете за консултации с учениците, които са решили да се явят на матура по предмета. В тях той работи индивидуално с децата, като обръща специално внимание и насочва усилията им върху онези области от математиката, които са им по-трудни. Дава им и повече задачи за самостоятелна подготовка вкъщи.

Статистиката сочи още, че 44% от студентите в община Сатовча, които ще стават лекари, стоматолози или фармацевти, са възпитаници на училището в село Вълкосел.

Различни възможности за всяко дете

СУ „Васил Левски“ в Дулово привлича ученици със силна подготовка по природни науки, разнообразни извънкласни занимания и индивидуална подкрепа

Антоанета НАЙДЕНОВА

Снимки СУ „Васил Левски“ – Дулово

Дуловската гимназия се радва на голям интерес в целия регион

Стелиян Тотев, директор

Проблемът при нас не е, че няма ученици, а че нямаме места.“ Така директорът на СУ „Васил Левски“ в Дулово Стелиян Тотев описва едно от предизвикателствата пред училището. В него се обучават 940 деца и младежи, а педагогическите специалисти са 80. По думите му то е най-голямото училище в област Силистра. Шест училищни автобуса осигуряват транспорта на около 380 ученици от двайсетина населени места в общината.

Зад интереса към дуловската гимназия стоят както подготовката по природни науки и реализацията на възпитаниците ѝ, така и възможностите всяко дете да намери занимание, в което да се изяви. Училището предлага 18 групи за занимания по интереси. Учениците участват в състезания и конкурси, правят интервюта, рецитират, пътуват и опознават страната. Наред с това екипът разширява подкрепата за децата със специални образователни потребности и работи с образователни медиатори, за да остане всяко дете в образованието.

За Тотев всичко това започва от отношенията между хората в училището.

„Имат свободата да работят. И когато колективът е спокоен, се случват чудеса“, казва той за своите колеги.

От училищния кабинет към медицината

Природните науки са сред най-силните страни на СУ „Васил Левски“. Всяка година училището приема по две паралелки в този профил. Интересът към биологията и химията често прераства в избор на професия в сферата на здравеопазването.

Директорът разказва, че при направена от училището справка за последните десет години са проследили реализацията на повече от 30 свои възпитаници, които днес практикуват като лекари в България. Други избират фармацията и различни медицински специалности.

Хуманитарният профил също има своя принос за бъдещето на района. Сред завършилите го има млади хора, които се насочват към педагогиката, а впоследствие се връщат като учители. Така училището подготвя и част от бъдещите си колеги.

В гимназиалния етап продължават да се обучават и ученици по професията „Приложен програмист“. През последните две години обаче, по думите на Тотев, училището няма разрешен нов прием по нея. Той съжалява за тази възможност, защото част от желаещите да се развиват в тази област, търсят обучение извън региона. Гордост за училището е и фактът, че 98% от завършващите продължават своето образование.

Самият директор познава училището от различни позиции. Започва като учител, пет години е заместник-директор, а сега навлиза в десетата си година начело на институцията. Спомня си, че при постъпването му учениците са били 530. Смята, че за увеличаването на броя им значение има и последователното представяне на работата на учителите и постиженията на децата пред родителите и местната общност.

Физиката, която събужда любопитство

Подготовката по природни науки вече има и нова материална основа. Училището разполага със STEM кабинети по физика, химия и биология, а почти всички класни стаи са оборудвани с интерактивни дисплеи. Тотев обаче говори с особено внимание за преподавателите, които дават живот на тази среда. Сред тях е учителката по физика Кадрие Шукри. По думите му тя успява да обяснява трудния предмет така, че да увлича учениците и да ги мотивира да търсят още знания.

Занимателната физика присъства и в извънкласната работа. Уроците се допълват с посещения, пътувания и участия, които дават възможност на децата да представят наученото извън собствената си класна стая. Зад силната подготовка по природни науки стоят и преподавателите по биология и здравно образование Даниела Иванова, Нели Иванова и Айбенис Араплъ, както и колегите им по химия и опазване на околната среда Тюркян Ерол Садула-Сюлейманова и Виолета Стоянова. Тяхната работа има важно място в пътя на учениците, които свързват бъдещето си с медицината, фармацията и други професии в областта на здравеопазването. Много са и инициативите им с по-малките ученици от начален етап, които събуждат интереса им към науката от най-ранна възраст.

За директора излизането пред публика и срещата с връстници от други училища са важна част от образованието. Затова екипът насърчава участието в различни състезания – по учебни предмети, в изкуствата и в туристическите прояви. Целта е учениците да проверяват възможностите си и постепенно да изграждат увереност.

Училищният живот през погледа на младите журналисти

Свое поле за изява имат и децата, които обичат словото. Клуб „Журналист“ продължава да работи, а през последните години ученическото издание се развива в електронен формат. С помощта на учителите младите автори подготвят информации и интервюта, свързани с училищния живот. Материалите им достигат до публиката чрез сайта и социалните мрежи. Така учениците участват в разказването на собствените си успехи и на историите на хората около тях.

Друга силна традиция са рецитаторските изяви. Подготовката започва още в V клас. Постепенно децата свикват със сцената, учат се да преодоляват притеснението и да предават смисъла и емоцията на литературния текст. Тотев разказва с вълнение за ученици от XI и XII клас, които представят дълги произведения наизуст и успяват да изправят публиката на крака. Зад тези изпълнения стоят години работа и многобройни участия в конкурси.

Пътуването като урок и признание

В СУ „Васил Левски“ образователните пътувания са устойчива практика. Училището участва в проекта „Образователни маршрути в България“, но организира посещения и извън него. Още в началния етап децата всяка година опознават по няколко природни и културно-исторически забележителности. Когато завършат IV клас, вече са посетили много от обектите в района.

Част от екскурзиите са и признание за положения труд – за отличен успех или за добро представяне в състезание. Директорът е убеден, че учениците трябва да усещат, че усилията им се забелязват. Според него трябва да се полагат грижи и за силните ученици, а не всички усилия да са насочени само към подпомагане на по-слабите. По думите му очакването на такова пътуване допълнително ги мотивира. За посещенията, които не са по проекти, училището намира възможности в своя бюджет. Тотев обяснява, че се правят икономии, за да останат средства и за насърчаване на децата с постижения.

Внимание се отделя и на това финансовите затруднения на семействата да не оставят ученици извън общите преживявания. Директорът посочва, че при необходимост родители също помагат със средства, за да може дете да пътува със съучениците си.

В тези посещения се включват и учениците със специални образователни потребности. За екипа е важно те да бъдат част от живота на класа и извън учебните часове.

Подкрепа според потребностите

Тази година училището работи с 29 деца със специални образователни потребности. В подкрепата им участват ресурсни учители, психолог, педагогически съветник и логопед. Работата им е свързана с различни страни от развитието на детето – ученето, общуването и справянето с трудностите в училищния живот. Общата цел е всяко дете да получи подкрепа според потребностите си и да намери своето място сред съучениците.

Тази грижа изисква постоянен контакт с преподавателите и семействата. Заедно те търсят подходящите условия, в които ученикът може да участва в часовете и в общите занимания. Важни са и малките стъпки напред – усвоено умение, по-уверено общуване, включване в живота на класа. Зад тях стоят времето и търпението на специалистите, които помагат на детето да продължи образованието си.

Тотев обяснява, че с увеличаването на потребностите училището разширява и ресурса, който отделя за тях. Семейства от различни населени места в общината търсят помощта на специалистите. В Дулово са се преместили семейства от Варненско и Шуменско само за да осигурят образование за своите деца със специални потребности.

Подходът е съобразен с конкретното дете. Учениците са част от своите класове, а когато е необходимо, се търси подходяща организация на обучението, включително комбинирана или индивидуална форма. За някои деца е важно присъствието на родител, други могат да участват по-продължително в общите занимания. Директорът подчертава, че тази работа изисква време, специалисти и готовност да се търси подход към всяко дете.

„Всичко го правим в полза на родителя и ученика“, казва Тотев. За него водещото е детето да запази връзката си с училището и да получи възможност да учи според своите способности и потребности.

Връзката със семействата

Важна роля за посещаемостта и общуването с родителите имат тримата образователни медиатори. Работата им е организирана по райони, а познаването на местната общност позволява бърза реакция, когато семейство се върне от чужбина и трябва да запише детето си. Според директора все по-често самите родители търсят училището веднага след завръщането си. Постоянният контакт и ясното очакване децата да продължат да учат, постепенно дават резултат.

За мотивацията помагат и примерите на млади хора от общността, които продължават образованието си. Техният успех прави тази възможност по-близка и разбираема за останалите семейства.

Тотев вижда обща основа зад различните дейности – от подготовката по биология и химия до работата на медиаторите, от сценичните изяви до индивидуалната подкрепа. Това е съгласието в екипа, че учениците трябва да получават възможности да участват, да опитват и да напредват.

„Да се показват, да се изграждат“, обобщава директорът смисъла на многобройните изяви. А задачата на училището е да създаде условия това да се случва.

Първенците в Общинския спортен празник. Учениците са насърчавани да се изявяват, за да развиват своите таланти

Гл. ас. д-р Мина Христова, етнолог и изследовател в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН:

Човек може да изпитва носталгия по страна, която никога не е виждал

Често бъркаме критичното мислене с това да бъдем критични към всичко

Студио „Аз-буки“ на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ продължава да среща в YouTube своите зрители и читатели с интригуващи, вдъхновяващи и мотивиращи събеседници и през своя втори сезон. Във втория епизод гостува гл. ас. д-р Мина Христова – етнолог и изследовател в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН.

С нея разговаряме за това какво ни прави българи и как образованието оформя чувството ни за принадлежност. Тя е автор на отличената с наградата „Карл Казер“ монография „Българи сме, но не съвсем“ и ще бъде водещ на нов подкаст за наука на Издателство „Аз-буки“.

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

Снимка Олег Попов

Гл. ас. д-р Мина Христова е етнолог и изследовател в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН. Научните ѝ интереси са в областта на антропологията на границите, националната идентичност, историческата памет, национализма и миграциите. През 2020 г. защитава докторска дисертация, посветена на конструирането на идентичности в граничния регион между България, Сърбия и Северна Македония.

Автор на монографията „Българи сме, но не съвсем. Междинни пространства и хибридни идентичности на Балканите през XXI век“. Носител на наградата „Акад. Иван Евстратиев Гешов“ на БАН (2017), на отличието „Азаря Поликаров“ за научен труд на млад учен (2022) и на международната награда „Карл Казер“ (2023) за изключителни постижения в историко-антропологичните изследвания на Югоизточна Европа. Била е гостуващ изследовател в Института „Макс Планк“ за изследване на религиозното и етническото многообразие в Гьотинген, Германия.

– Д-р Христова, какво ни прави българи?

– Няма бърз отговор. Езикът, историята, паметта и забравата могат да ни правят българи, но нито едно от тях не е достатъчно само по себе си. Идентичността е процес. Тя не е нещо, което, веднъж определено, остава непроменено. Предоговаря се според времето и контактите ни с другите. Много често осъзнаваме кои сме именно когато срещнем някого различен от нас. Границата между „ние“ и „те“ изпълва със съдържание този въпрос.

– Защо спорим толкова за миналото?

– Миналото дава легитимация. Почти всяка нация търси своя „златен век“, който да обосновава присъствието ѝ на дадена територия и правото ѝ да бъде там. Всеки иска да намери точката в историята, от която да заяви: „Аз съм тук отдавна и имам право“. Трябва обаче да подхождаме с разбиране едни към други. Национализмът няма да реши много от тези проблеми.

– В книгата „Българи сме, но не съвсем“ изследвате и българите в Сърбия. Какво Ви изненада?

– Често за тази общност се говори като за монолитно цяло, но идентичността ѝ е по-сложна. Млади хора ми казваха: „Чувствам се наполовина българин, наполовина сърбин“. Те произхождаха от български семейства, но бяха родени и израснали в Сърбия. Етническата им идентичност беше българска, а гражданската – сръбска. Такива различни пластове могат да съществуват едновременно. Всички принадлежим към множество групи – семейство, училище, общности по интереси. Националната идентичност не е изключение.

– Българите зад граница по различен начин ли преживяват българското?

– Да. При децата, родени в чужбина, българският език често остава в семейството или в неделното училище. Затова идентичността понякога се свързва най-вече с празниците и традициите, а не с всекидневието. В Сърбия хората ми казваха „ние, българите тук, и вие, българите там“. Те осъзнават принадлежността си през различен житейски опит. При историческите български общности в Украйна и Молдова се среща и идеализиран образ на България, съхраняван с поколения. Човек може да изпитва носталгия по страна, която никога не е виждал.

– Какво показва историята за семейството, разделено от границите?

– Срещах различни версии на една история по българо-сръбската граница. Единият брат заминава да учи в Скопие, другият – да работи в Перник, а сестра им остава у дома. След войните и затварянето на границите роднините дълго не се виждат. Когато след години се събират, започват да спорят кой какъв е и чий корен е „най-верният“. А възрастната жена в семейството казва, че това вече не е нейното семейство – хората не могат да се разберат помежду си на собствения си език. Политическите граници променят дори семейните връзки и представите за принадлежност.

– Кой определя какво едно общество помни и какво забравя?

– Първо, държавата – чрез училището, администрацията, паметниците и обществените пространства. Но има процеси, които идват от самите хора. Колективната забрава е възможна след травма или когато дадена част от миналото вече не изглежда значима.

– Защо толкова често чуваме „Едно време беше по-хубаво“?

– Носталгия има във всяко общество. Много често тя не е толкова за конкретен политически режим, колкото за собствената ни младост и за време, което помним като по-безгрижно. В България това усещане се наслагва върху големите обществени промени след комунистическия режим. Несигурността и недоверието към институциите правят миналото да изглежда по-подредено. Така личното време се превръща и в социално – споменът за собствения живот започва да носи оценка за цяла епоха.

– Кога едно дете започва да осъзнава, че е българче?

– Още в семейството, преди да може да назове принадлежността си. Езикът и средата постепенно изграждат усещането му за това кое е. После идва училището. Ърнест Гелнер казва, че нация без масово образование е невъзможна. Образованието дава общия разказ, чрез който децата отговарят на въпроса „Кой си ти?“. Но националната принадлежност не се изчерпва с големите празници. Тя присъства и във всекидневието – в символите, документите, незабележимите практики. Това наричаме „банален национализъм“.

– Може ли училището да възпитава в родолюбие, без да противопоставя народите?

– Абсолютно, макар и да е трудно. Предизвикателството е да преподаваш история, в която присъства образът на националния враг, и едновременно с това да обясниш, че хората, които днес живеят в съседната държава, не са твои врагове. Важно е децата да задават въпроси и да сравняват гледни точки. Например как в Сърбия се разказва за Сръбско-българската война? От другата страна на границата има техни връстници, които учат друг разказ за същото минало.

– Какво можем да научим от историята на собственото си семейство?

– Много. Особено в райони със смесено население или с бежански семейства. В Гоцеделчевско децата трябва да знаят защо предците им са дошли от Гърция и защо някои възрастни не са искали да говорят за преживяното. Семейният разказ помага да разбереш и националната история. Но той изисква деликатност. Сред българите в Сърбия съм срещала и съзнателно решение да не се предава на децата даден национален разказ, защото родителите се страхуват той да не доведе до недоверие към обществото, в което детето расте.

– Интернет и социалните мрежи как променят чувството за принадлежност у младите?

– Интернет разширява хоризонтите им по начин, който предишните поколения не познаваха. Децата могат да изградят общност с връстници от други държави, без изобщо да са се срещали на живо. Това добавя нови пластове към идентичността им. Надявам се, че така може да отслабне и противопоставящата страна на национализма: младите виждат, че споделят много повече, отколкото ги разделя. Важно е също различните етнически общности в България да бъдат видими в образованието и обществения живот, за да могат всички деца да се чувстват част от едно цяло.

– Как един човешки разказ се превръща в научно знание?

– Интервюто не е просто да сеснеш и да изслушаш някого. Трябват активно слушане и наблюдение – дали човек се чувства неудобно, дали променя отговора си. След това разговаряш с други хора, откриваш повтарящите се нишки и започваш да виждаш тенденции. Така от личната история стигаш до научното обяснение. Един от най-трудните моменти за младия изследовател е да изучава собственото си общество, без да се превърне нито в негов съдник, нито в апологет.

– Защо е важно учените да говорят и извън академичните среди?

– Защото резултатите от нашата работа трябва да стигат до хората, а не само да ги четем помежду си. Прекарваме много време в архиви, библиотеки, на конференции и понякога започваме да мислим, че обществото няма да ни разбере. Но то може да ни разбере, ако преведем техническия си език на достъпен. Българската наука е качествена и учените ни могат да разговарят с чуждестранните си колеги като равни. Наградата „Карл Казер“ показва, че написаното от мен има значение и извън местния ни контекст.

– Предстои да бъдете водещ на нов подкаст за наука на Издателство „Аз-буки“. Каква ще бъде неговата идея?

– Искаме да отворим науката към хората и да покажем как се стига до знанието. Ще разговаряме с учени не само за отговорите, а и за въпроса „Откъде знаем?“. Той ни кара да проследим стъпките, довели до дадено откритие, и да мислим критично. Хората дори не подозират колко много теми са обект на научно изследване. Искаме да им ги разкажем увлекателно.

– Избрахте и мото – „Съмнявай се отговорно“. Какво означава то?

– Често бъркаме критичното мислене с това да бъдем критични към всичко. Критичността трябва да е информирана. Важно е да умеем да питаме: „Откъде знам това? Кой ми подаде тази информация?“. Науката е начин да задаваме въпроси. Именно това стои зад „Съмнявай се отговорно“.

Видео с целия разговор може да гледате в YouTube канала на Студио „Аз-буки“.

Дуалните паралелки могат да започват и след X клас

ДОМИНО-2 поставя акцент върху участието на бизнеса и подкрепата за училищата по места

Паралелки, в които учениците се обучават в дневна форма, могат да преминат към дуално обучение след X клас. Нормативната възможност вече съществува, но все още не се използва достатъчно. Това подчерта Ваня Тивидошева, директор на дирекция „Професионално образование и обучение“ в МОН, на годишната национална конференция по програма ДОМИНО-2. Според нея този механизъм може да даде нов тласък на обучението чрез работа, ако училищата и работодателите проявят повече активност на местно равнище.

След X клас учениците са по-наясно с интересите си, а компаниите могат да ги включат в обучение на работното място още през следващата учебна година. Така работодателят има по-кратък хоризонт за планиране, вместо да заяви потребност при приема в VIII клас и да изчака няколко години до началото на практическото обучение.

Антоанета НАЙДЕНОВА

Снимка Олег Попов

Гости на форума бяха швейцарският посланик у нас Н.Пр. Пиер Хагман и зам.-министърът на образованието и науката д-р Таня Панчева

На практика, опцията за преминаване към дуално обучение след X клас все още не работи така, както ни се иска да бъде“, посочи Тивидошева. МОН ще продължи да насърчава използването на възможността, но решаващо остава взаимодействието между професионалните гимназии и фирмите.

Възможността е въведена с нормативни изменения от август 2024 г. в Наредба 10 за организацията на дейностите в училищното образование. Всички ученици от една дневна паралелка могат да променят формата си преди втория гимназиален етап при заявка от работодател партньор и при спазване на законовите условия. Промяната се разрешава от началника на РУО по мотивирано искане на директора.

Форумът „Укрепване на дуалното образование в България: Швейцарски опит за споделено управление на системата за умения“ събра в София представители на институции, работодателски организации, професионални училища и швейцарски експерти.

Повече осмокласници избират обучение чрез работа

От 353 ученици в пилотната фаза през 2015 г. дуалното обучение у нас вече обхваща над 11 000. По думите на Тивидошева общият им брой не се променя съществено от учебната 2022/2023 г. насам.

При приема в VIII клас обаче има положителна промяна. През учебната 2026/2027 г. в дуални паралелки се обучават 2653 осмокласници при 2184 година по-рано. Увеличението е около 21%. Тивидошева свърза този резултат и с обновяването на професионалното образование – новите професии, стандарти и учебни програми, които се прилагат за постъпващите в VIII клас.

За заместник-министъра на образованието и науката д-р Таня Панчева силното участие на бизнеса е едно от най-ценните качества на швейцарския модел. При откриването тя подчерта значението на ранната младежка заетост и устойчивите институционални партньорства. Според нея организираната индустрия трябва да допринася с експертизата си и за изготвянето на учебните програми.

Координатори във всяка област

Конкретно предложение за работа по места представи Васил Радойновски, ръководител на Звеното за координация и взаимодействие по ДОМИНО-2 към Българо-швейцарската търговска камара. То предвижда областни координатори и регионални клъстери за дуално обучение – партньорства на работодатели, които съгласуват потребностите си от кадри и участват в подготовката им.

В препоръчителния модел е заложена мрежа от 28 областни координатори. Те трябва да свързват работодателите, гимназиите, РУО, общините и браншовите организации. Сред задачите им са да привличат фирми, да помагат на училищата да намират партньори, и да съдействат за съвместното планиране на приема. Ще събират и данни за кадровите дефицити и потребностите на отделните сектори.

Първата фаза е разписана за 2026 г. и включва областни координатори във всички области и клъстери в един-два силни региона. За 2027 – 2028 г. е предложено разширяване до максимум 10 силни региона и евентуална регистрация на клъстерите като юридически лица с нестопанска цел. За 2028 – 2029 г. се предвижда национална асоциация на клъстерите, която постепенно да поеме функциите на Звеното за координация и взаимодействие.

Клъстерите трябва да формулират общите потребности от кадри, да участват в регионалното планиране на приема, да координират обучаващите фирми и да подпомагат малките предприятия чрез споделяне на ресурси. Чрез членски ресурс и кандидатстване по програми се търси устойчивост на партньорствата и след приключването на ДОМИНО-2.

Защо училищата и фирмите се разминават

Представеният от Радойновски анализ показва, че дуалното обучение се развива неравномерно. Резултатите зависят от икономическата среда в региона и от взаимодействието между участниците.

Училищата и бизнесът виждат препятствията от различни позиции. За гимназиите основният проблем е липсата на фирми партньори, докато работодателите поставят на преден план недостатъчната подготовка и мотивация на учениците. Компаниите се сблъскват и с недостиг на наставници и административна сложност. Затова осведомеността за възможностите на дуалното обучение, сама по себе си, не гарантира участие.

София-град, Софийска област, Габрово и Стара Загора са определени в анализа като области с по-силно развита среда за дуално обучение. Пловдив, Варна, Русе, Бургас и Шумен имат добри предпоставки, но частично използван потенциал. Затова се предлага дейностите да се съобразяват с условията във всяка област.

Качество и подкрепа за учениците

ДОМИНО-2 работи по четири компонента, представени от ръководителя на програмата Полина Златарска. Основен акцент е укрепването на участието и капацитета на бизнеса, така че той да се превърне в движеща сила за дуалното обучение. Този компонент е възложен на Българо-швейцарската търговска камара.

Второто направление е свързано с изследванията и доказателствата, върху които да стъпват образователните политики. В него участва екипът на проф. Урсула Ренолд. На Института по философия и социология към БАН е възложен преглед на публикациите за дуалното обучение от 2015 г. насам с акцент върху препоръките за политики.

Третият компонент обхваща качеството и социалната интеграция. Швейцарски инструмент за оценка на качеството ще бъде адаптиран към обучението в училище и на работното място. Чрез взаимно оценяване партньорите ще могат да установяват слабостите в съвместната си работа и да предприемат подобрения.

Предстои и пилотно прилагане на модел за специализирана подкрепа в две професионални училища в Сливен и Плевен. Златарска обърна внимание на учениците, които не успяват да достигнат XI и XII клас и обучението в реална работна среда. Индивидуалната и комплексна подкрепа трябва да им помогне да се справят с ученето и с изискванията на работното място. При подготовката е потърсена обратна връзка и от фондация „Дигнита“ и УНИЦЕФ.

Четвъртият компонент е комуникационен. Според Златарска част от заинтересованите страни все още не разпознават собствената си роля в развитието на уменията. Комуникацията трябва да им помогне да осъзнаят връзката с техните потребности и отговорности.

Какви умения ще са нужни след завършването

Проф. Урсула Ренолд от CEMETS Global Foundation и ETH Zurich постави темата за подготовката на кадри в контекста на изкуствения интелект. По думите ѝ дори устойчивата швейцарска система трябва да реагира на бързото развитие на технологиите.

Ренолд обърна внимание на разликата между скоростта, с която се появяват нови услуги и работни процеси, и времето, необходимо на хората да придобият нови умения. Пред образователните институции стои въпросът какво да преподават днес, за да могат завършващите да работят с технологиите утре. Ученето през целия живот, включително извън формалното образование, става необходима част от професионалното развитие.

Особено място в изложението ѝ заеха комуникацията, работата в екип и способността за адаптация. Според представените от нея наблюдения работодателите ценят тези умения, защото те позволяват на служителите да поемат различни задачи и да преминават между екипи и отдели. Учебното съдържание трябва да подготвя младите хора и за тази подвижност в професионалния живот.

Според Ренолд предприятията първи виждат промените в необходимите умения. Част от професионалното знание се придобива чрез практика с реално оборудване и конкретни производствени задачи. Участието на бизнеса в определянето на изискванията към квалификациите и оценяването създава доверие в подготовката на завършващите.

Връзката между образование и заетост откроi и посланикът на Швейцария у нас Н.Пр. Пиер Хагман. Той посочи, че около две трети от младите хора в страната му избират професионално образование, а активното участие на частния сектор е съществено за неговото развитие. Първият проект ДОМИНО подпомогна въвеждането на модела в България, а продължението му го надгражда с акцент върху потребностите на работодателите.

Индивидуален подход към професионалната реализация

Социалното измерение на обучението чрез работа представи Люк Ламбер от швейцарския специализиран център за професионално обучение Le Repuis. Центърът работи и с хора с увреждания и подкрепя обучаеми, които срещат затруднения по обичайния път към професионална квалификация.

По данните, представени от Ламбер, подготовката продължава между две и четири години и се съобразява с индивидуалните потребности. Той посочи, че 54% от обучаваните продължават да работят във фирмите, в които са се подготвяли. Според него ползите от тази работа са едновременно социални и икономически.

„По-добрият достъп до качествено образование и заетост чрез ДОМИНО-2 може да допринесе за намаляване на социалните и икономическите неравенства“, подчерта и ръководителят на Швейцарския офис за сътрудничество Инанна Гьобел-Бьош.

Що е това гражданска наука и има ли тя почва у нас? На този въпрос бе посветена кръгла маса, за която в. „Азбуки“ съобщи (бр. 39/2026). На нея изследователи, преподаватели, активисти от неправителствени сектор обсъждаха бъдещото развитие на гражданската наука. Тук представяме част от изнесените презентации по време на събитието.

Кърма с алуминий!?

Изследване на майчиното мляко установява наличие на този химичен елемент

Страниците подготви
Зина СОКОЛОВА

Мащабно изследване за ролята на микробиома и състава на кърмата за цялостното здравословно състояние на новородени деца е един от проектите, който демонстрира същността на понятието гражданска наука. Проектът е спечелен от Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ и общинската Банка за майчина кърма, а негов ръководител е доц. д-р Илияна Рашева от Университета. Партньор по проекта е Националният център по обществено здраве и анализи.

По време на кръглата маса доц. Рашева разказа как в процеса на работа се намира място и за гражданската наука, макар на пръв поглед връзките между темата на проекта и гражданското участие да не са очевидни. Но такива има и това помага на екипа да намери по-голямо приложение на резултатите от изследването.

„Проектът наистина заживя собствен живот със собствена динамика и се разшири много от това, което беше заложено първоначално“, подчерта доц. Рашева.

Изучаването на кърмата като микробиом и състав и нейното влияние върху изграждането на чревния микробиом при новородените е основният фокус на изследването. Екипът влиза в контакти с много граждански организации, първоначално само за набирането на проби. Впоследствие става ясно, че те могат да имат и друго участие в проекта. Заедно с Банката за майчина кърма, различни консултанти по кърмене, граждански организации, каквато е НПО „Линкс“, започва кампания за стимулиране на дарителството на кърма в страната. На екраните на метростанциите се излъчва и клип по темата, озаглавен „Кърмата е любов“. Това помага да се привлекат още повече организации и граждани.

„Думичката микробиом е изключително популярна, тя навлезе през последните няколко години – казва доц. Рашева. – Говори се често за микробиом – на червата, на кожата, на скалпа и т.н. Както след пандемията научихме какво е PCR, това сега е следващата терминология, която придобива популярност.“

Но къде е гражданското участие в научния процес? Кърменето и майчинството са теми, които позволяват да бъдат интегрирани гражданите. Това са неща, от които майките се интересуват особено много – как да дадат най-доброто за своите деца. Ролята на кърменето, на адаптираните млека е въпрос, който привлича голям интерес. Включването на повече информация и на повече хора надхвърля задачата за набиране на проби.

Първоначалната идея на екипа е, че трябва да се направи кампания за популяризиране на темата. Започват с необходимостта от донори, които да помогнат за набирането на биологичния материал. Но с популяризирането на проекта става ясно, че при комуникацията с майките възникват допълнителни въпроси, свързани с техния начин на живот, навици, които всъщност не са такива, каквито учените са си представяли.

„Нарекох ги граждани учени, защото се замислих върху тази терминология и как да разгранича участниците в нашия проект. Зададохме си въпроса кога всъщност можем да кажем, че този гражданин се е превърнал в учен и влияе на научния процес – подчертава доц. Рашева. – Хората, които дават информирано съгласие, събират проби – това са участници в проекта. Но сред тях вече има и граждани учени от гледна точка на това, че информацията, която получаваме от тях, повлиява на начина, по който преструктурираме нашия протокол на работа, начина на взимане на пробите.“

Снимка Личен архив

Доц. Илияна Рашева по време на изследване в лабораторията

Кърмещите майки имат важен принос за събирането на първоначалната информация, необходима за изследването. Задачата на научния екип е да анализира различията в получените резултати и да установи кои фактори ги обуславят – защо дадена закономерност се наблюдава при едни майки, а при други не.

Връщайки лентата обратно, изследователите отново започват комуникация с майките, за да прецизират протоколите, и така намират обяснение на някои от наблюдаваните тенденции. В проекта е заложено взимането на 150 милилитра проба на втората седмица след раждане. Всеки може да си представи колко майки ще са съгласни на този ранен етап, тъкмо малко са свикнали, че има нов човек до тях, да дават 150 милилитра кърма за научни цели. Естествено, те ще се тревожат дали ще има кърма за бебето. И се оказва, че за повечето майки е прекалено рано да се иска това количество кърма.

„Рамката трябваше малко да се разшири, затова включихме пробонабиране за първа точка на анализ до четвърта седмица от лактационния период. Втората точка бе избрана да бъде 16 седмица, но и тук отново имаше изненада – кърмата свършваше, обяснява доц. Рашева. – Става ясно, че само фиксирани точни седмици пак не вършат работа. Това беше първият сблъсък с прецизирането на протоколите и участието на майките.“

Към първоначалните си въпроси учените добавят и други в анкетната карта. Всеки човек е наясно колко важен е приемът на вода. Кърмата съдържа около 86 – 88% вода. Нормално е да има някакво повлияване от състава на водата към кърмата. След анализ на микроелементния състав на кърмата изследователският екип установява значителни индивидуални различия между майките. Това поставя въпроса кои фактори могат да ги обяснят, включително дали значение има водата, която те пият. Самите майки също задават въпроси, свързани с ежедневието им. Например дали пиенето на повече вода увеличава количеството на кърмата.

Подобни широко разпространени схващания могат да се превърнат в отправна точка за научно изследване. Затова при събирането на информация се уточняват както количеството на приеманата вода, така и нейният вид и произход – чешмяна или бутилирана, а при бутилираната дали е минерална, изворна или трапезна.

Гърнета срещу микропластмасата

Любов Костова от фондация „Красива наука“ разказа за първите два европейски проекта, в които тя за първи път чува да се говори за гражданска наука. Единият е за измерване скоростта на градовете, а другият е за наноматериали. Има точни инструкции как се изграждат киосковете, където ще се иска информация от гражданите, като някои от тях участват в проекта.

Любов Костова

„По-късно самите ние инициирахме участие в проекти по гражданска наука през механизмите на Европейската нощ на учените. Включихме гражданската наука в проекти за комуникация с учители за повишаване интереса на учениците към съответните предмети – подчерта Любов Костова, председател на Управителния съвет на фондация „Красива наука“. – Давахме примери, ориентирани към ученици през лятната ваканция, за проекти за гражданска наука като астрономическия Global Night или Curio за меренето на дървета. AirBG е интересен проект, защото тръгва от хора, които се занимават с чистотата на въздуха. Но сред тях има и инженери, и еколози и преминава също през „Зелена София“. „Дърво по дърво“ е един изключително симпатичен проект, който е за картографирането на дърветата в София.“

Тази година Любов Костова е един от менторите в инициативата на Столична община „Академия за визионери“, където млади хора измислят проекти, които трябва да бъдат интересни за обществото. Тя води групата по иновации и наука. Два от проектите в нейната група са на практика гражданска наука. Един от тях е да се види къде в столицата има овощни дървета, за да могат хората да берат плодовете им.

Друг проект, който се ражда в тази академия за визионери, е „Достъпна София за всички Sof access“. Това на практика е инструмент, разработен от студент в Техническия университет, който иска от гражданите да картографират проблемите по улиците и да ги предават на Столична община.

„И защо всичко това е важно – пита Любов Костова. – Пак цитирам любимия ми Нелсън Мандела: „Доказано е, че когато говориш на някого на неговия език, стигаш до душата му. Докато говориш само на общ език, стигаш до разума му“. Трябва да стигнеш до душата на човек, за да стане той съпричастен към даден проблем.“

Накрая тя завърши със свой любим проект – Big Toilet Project, който в момента се изпълнява и за него се събират данни от целия свят. Идеята е да се правят тренировки за използване на гърне, за да се ограничи количеството на памперсите, които допринасят за задълбочаване на проблема с микропластмасата. За целта се проучва какви са нагласите на различните народи по този въпрос.

„За България липсват данни, като цяло, за състава и микробиома на кърмата – подчертава доц. Рашева. – Нашите са първи и вече са достъпни, понеже са описани в научен труд – „Микробиом и състав на кърмата. Изследвания, проведени в България“.

В общуването с майките възниква и друг интересен въпрос, който екипът първоначално не е включил – за възможното влияние на естетическите корекции на гърдите върху кърменето. Това насочва изследователите към събиране на допълнителна информация за вида на извършените интервенции и към проучване на възможното им отражение върху лактацията.

Друга тема, която привлича вниманието на екипа, е ежедневната употреба на козметични продукти. Повод за това е установеното високо съдържание на алуминий в някои от анализираните проби кърма. Тази находка поставя въпроси за възможните източници на алуминия и необходимостта те да бъдат проучени допълнително, без на този етап да се приема пряка връзка с употребата на козметика.

Връщайки се назад да търсят връзка, учените установяват, че голяма част от козметичните препарати против изпотяване, както и декоративната козметика, съдържат алуминий. И при ежедневна употреба в близост до млечната жлеза всичко това вероятно се абсорбира и оказва влияние върху кърмата. Има много големи индивидуални разлики между майките относно наличието на алуминий. Десетократни разлики показват, че освен влиянието на околната среда има фактори като ежедневните навици, които могат в дългосрочен план да повлияят върху несвързани на пръв поглед неща.

Основният въпрос за начина на раждане – дали е по естествен начин, или е със секцио, е стандартен за науката въпрос. Но възникват и въпросите дали е предизвикано раждането, каква е използваната доза окситоцин и всички тези неща, свързани с процеса на лактация и хормоналния дисбаланс, който може да съществува на този етап.

„Както вече споменах, освен периода на лактация, часовете на лактация искаме и сутрешна проба, ама представете си една майка с бебе на три седмици и неспала цяла нощ. На сутринта ще ѝ е само за науката да даде една проба или цялата кърма. Или пък бебето не е спало, само то изяло кърмата, на сутринта няма как да се взема проба.“

При вземането на проби се съобразяваме както с етапа на лактация, така и с часа на пробовземането. За целите на изследването са необходими сутрешни проби, но това невинаги е лесно за майките, особено през първите седмици след раждането. След безсънна нощ и чести кърмения отделянето на кърма за научен анализ може да бъде затруднено. Затова организацията за пробовземането трябва да отчита състоянието на майката и потребностите на бебето, като храненето му винаги остава на първо място.“

Идва обаче един много съществен въпрос – как учените да гарантират качеството на пробите, правилното съхранение, когато участват непрофесионалисти в ролята на учени, подчертава доц. Рашева. Когато самите граждани и заинтересовани лица, които разполагат със свободно време, имат желание да се включат в подобни изследвания, от екипа преценяват, че могат да им се доверят да участват в научния процес. За целта се провежда инструктаж, предоставят се и разписани правила за дейностите, които трябва да се извършат. Това гарантира достоверност на начина на взимане на пробите. Практиката показва, че майките се включват в проекта, за да дадат максимално от себе си за доброто на детето, така че са изключително стриктни и прецизни. Наличието на брошури и материали им помага да се почувстват сигурни, че взимат правилно пробата и това ще даде сигурност за получените резултати. Колкото до гражданите, доц. Рашева смята, че темата на проекта позволява те да бъдат наистина партньори, които да повлияят научния процес, като имат реална роля в него, както и да участват в разпространението на получените данни.

Защо наричат астероид на наш биолог

Снимки ЕПА/БГНЕС

На името на Светослав Александров е наречен астероид

През последните години в България се появяват все повече проекти, разчитащи на активното участие на гражданите. От събиране на данни за биоразнообразието и качеството на въздуха до анализи в хуманитарните науки, подчерта в своето изказване на кръглата маса доц. Милена Добрева от Университет „Стратклайд“, Великобритания. Една от целите на срещата е да се създаде карта на гражданската наука в България.

Доц. Милена Добрева

„Идвам от областта на дигиталното културно наследство, където вероятно за първи път терминът „гражданска наука“ се появи на български език през нашата апликация в партньорство с доц. Красимира Иванова. Сега тя координира Националната програма за отворена наука – каза доц. Милена Добрева. – Тя съчетава усилията на няколко институции: Институт по математика и информатика на БАН, НПО „Линкс“ и сдружение „Уни Те“ от Софийския университет.“

Доц. Добрева смята, че след време изкуственият интелект ще навлезе в нашето ежедневие и ще почнем да преосмисляме какво от това, което правят гражданите, ще бъде поето от него. Тя дава пример за гражданската наука. В една голяма платформа – Zooniverse, се правят различни проекти за събиране на данни и разпознаване на обекти с помощта на доброволци. От платформата канят участниците да сравняват нови и стари изображения на небето от типа „намери разликата“. Те идентифицират в реално време звездна система (GOTO0650и4), станала около 2500 пъти по-ярка. Любопитно е, че на един от активните участници, който е от България, е наречен астероид. А Светослав Александров, както се казва доброволецът, дори не е астроном, а биолог. Забавното е, че голяма част от работата по проекта той извършва, докато пътува с градския транспорт. Не че брои звезди, но разглежда изображения в платформата и търси разлики в тях.

Така възниква въпросът кои граждани участват в гражданската наука. Очаква се тя да привлича хора със свободно време и интереси. На част от участниците им харесва идеята да станат съавтори на публикации или да открият нещо, което никой досега не е забелязал. Добрева дава пример и с това как е създаден Оксфордският речник. Когато през 1857 г. на Лондонското филологическо дружество му хрумва идеята за нов речник, редакторите молят запалени читатели да им изпращат примери за изречения. За първото издание на речника са помогнали повече от 2000 доброволци.

„Ако проследим присъствието на България в гражданската наука, включително в различни публикации на Европейската комисия по темата, нас там ни няма – коментира доц. Добрева. – Едва в последните две години се появи положителна тенденция и вече сме по-разпознаваеми. България е видима в няколко карти на проекти за биоразнообразие, въздух, вода, наследство и астрономия. Европейската комисия отдавна интегрира гражданската наука. Когато тя се появи преди време, си казах, че Комисията търси начини да намали средствата за наука. Но колкото повече наблюдавам тази област, виждам, че тя има голямо значение за ангажиране с важни обществени проблеми като биоразнообразието и качеството на въздуха. Това са едни от най-големите проекти и в тях има впечатляващи данни за участието на българи. Следващата стъпка е България да има повече „свои“ предложения“, подчертава доц. Добрева.

Чертаят карта на гражданската наука в България

Основната цел на срещата е да се направи преглед на ситуацията в страната и да се постави основата за преход от единични проекти към устойчива национална екосистема. Презентациите поставят фокуса върху проблемите в мотивацията на хората, институциите, данните и качеството, политиките и финансирането.

Участниците в срещата си поставиха за цел да идентифицират съществуващи инициативи, ключови организации, налични инфраструктури и области на въздействие, за да начертаят карта на гражданската наука в България – 2026.

По време на работните сесии участниците направиха оценка на сектора по 8 ключови показателя, сред които: степен и разнообразие на гражданското участие; качество на данните и интеграция на принципите за отворена наука; институционална подкрепа, финансиране и налични ресурси; обществено въздействие и устойчивост на проектите.

Освен анализ на настоящите бариери и добри практики форумът цели да формулира ясни приоритети за развитието на гражданската наука през следващите години. Организаторите поставят фокус върху въпроса „Какво трябва да се промени до 2030 г., за да имаме функционираща и устойчива екосистема?“.

Пилотната програма за отворена наука през 2025 – 2026 г., подкрепена от дирекция „Наука“ на Министерството на образованието и науката, е част от националната инициатива на България за развитие и укрепване на изследователската екосистема на страната. Пилотната програма проведе първи за страната конкурс за подпомагане на малък проект в тази област. Имаше голям интерес и екипът на програмата е убеден, че тази област ще се развива и занапред у нас.

Програмата се координира от Института по математика и информатика към Българската академия на науките (ИМИ – БАН) в партньорство с Центъра за върхови постижения УНИТе, Софийския университет „Свети Климент Охридски“, Националния център за информация и документация (НАЦИД) и сдружение НПО „Линкс“.

Шуменци вдигат купата „Юлиян Манзаров“

Снимка 9. ОУ „Панайот Волов“ – Шумен

Отборът на 9. ОУ „Панайот Волов“ – Шумен, печели турнира на младежките противопожарни отряди „Млад огнеборец“ и вдига преходната купа „Юлиян Манзаров“.

XXI издание на есенния турнир традиционно се провежда в Ловеч, като събира деца от 10 до 16 години от 11 училища от областите Бургас, Варна, Видин, Враца, Кюстендил, Ловеч, Плевен, Пловдив, Стара Загора и Шумен. Турнирът е създаден през 2001 г., а от 2004 г. носи името на Юлиян Манзаров в памет на 18-годишния младеж от Свищов, който загива, спасявайки свои съученици след пътна катастрофа край р. Лим в Република Сърбия на 4 април 2004 г.

Надпреварата се осъществява по проект на Българската федерация за пожароприложен спорт, а съорганизатори са Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ – МВР, Регионалната дирекция в Ловеч, Националният дворец на децата, фондация „Ангели от Лим“ и Община Ловеч. Проявата е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

Въпреки неблагоприятните метеорологични условия младите огнеборци демонстрират отлична подготовка, сръчност, бързина и работа в екип. Отборите премерват сили в две дисциплини – „Бойно разгръщане на състезателна пътека“ и „400 метра щафетно бягане с препятствия“.

След изключително оспорвана надпревара шуменци, водени от своя треньор Слави Димов, достигат до златните медали с общ резултат от 1049,23 точки. Те печелят щафетното бягане със 100,26 т. и се нареждат втори в разгръщането с 948,97 т. Така прибавят престижната купа към републиканската титла по пожароприложен спорт за младежи на възраст от 10 до 16 години, спечелена в началото на юни тази година на турнира в курортния комплекс „Албена“.

Представителите на 9. ОУ „Панайот Волов“ – Шумен, си връщат купата „Юлиян Манзаров“, след като в предходните две години тя бе спечелена от състезателите на ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ – Кюстендил. Сега те остават втори в класирането с 1042,29 точки, след като са най-добри в бойното разгръщане с 953,25 т. и остават пети в щафетата с 89,04 т.

Бронза печелят учениците от СУ „Н. Й. Вапцаров“ – Айтос, които с общ резултат от 1042,26 точки остават едва на 3 стотни от среброто. Те са втори в щафетата с 95,52 т. и трети в разгръщането с 946,74 т.

В класирането следват отборите на 1. ОУ „Христо Смирненски“ – Провадия, СУ „Пейо К. Яворов“ – Чирпан, Спортно училище „Васил Левски“ – Пловдив, ОУ „Христо Никифоров“ – Ловеч, СУ „Христо Смирненски“ – Гулянци, ОУ „Максим Горки“ – Левски, СУ „Васил Левски“ – Роман, и ГПЧЕ „Йордан Радичков“ – Видин.

Официални гости на събитието са областният управител на Ловеч Пламен Христов, зам.-кметът на Община Ловеч д-р Алдин Начков, директорът на ОДМВР – Ловеч, ст. комисар Цветомир Цонков, и д-р Иваничка Буровска, началник на Регионалното управление на образованието.

За пръв път победителят получава и почетен плакет от областния управител. „Следвайте примера на Юлиян Манзаров, за да израснете достойни граждани и за да помагате на обществото ни. Изключително съм щастлив, че вие сте тези, които вече 25 години продължавате, макар и под формата на състезание, неговото дело“, казва Пламен Христов.

По думите на д-р Начков това събитие е не просто състезание, а пресечна точка на младостта, силата, смелостта, дисциплината, устрема за победа. „Наименуването на купата на името на Юлиян Манзаров е пример не само за вас, а и за нас какво е саможертва, себеотрицание, смелост и готовност да запазиш и спасиш човешки живот“, заявява зам.-кметът. АЗ-БУКИ

Морето не е за една ваканция

Над 400 творби участват в тазгодишното издание на едноименния национален конкурс

Ебру Делиюсеин *(Школа по изобразително изкуство, ЦПЛР – ОДК, Ардино) – I място в трета възрастова група*

Над 400 рисунки, фотографии и дигитални рисунки на млади творци от страната са получени за XXI национален конкурс за рисунка „Морето не е за една ваканция“, съобщават неговите организатори от Центъра за подкрепа за личностно развитие в Бургас. Проявата се провежда съвместно с МОН, Националния дворец на децата, РУО – Бургас, местната община и Басейнова дирекция „Черноморски район“ – Варна.

Конкурсът е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси, както и от програмата на Община Бургас във връзка с отбелязване на Международния ден на Черно море – 31 октомври.

Конкурсът има за цел да привлече вниманието на учениците към проблема със замърсяването на крайбрежната зона, причинено от човека, и да провокира активно екологично поведение за намаляване на отпадъците по плажната ивица и в морето.

Творбите за трите раздела на Конкурса трябва да са свързани със замърсяване на крайбрежната зона и морето, примери за активно екологично поведение или морски пейзаж.

В раздел „Рисунка“ изпратените творби са оценени от жури с председател Дотка Калъчева – учител по изобразително изкуство, и членове Цветанка Зротева, Севина Трайкова и Атанас Стоянов – учители по изобразително изкуство в Бургас.

В първа възрастова група (I – IV клас) те определят за победител Ефе Билезер (Школа по изобразително изкуство, ЦПЛР – ОДК, Ардино). Нейни подгласници са Виктор Велков (ЦПЛР – Бургас) и Виктория Радева (детски арт клуб „Гея“, ЦПЛР – ОДК, Ловеч). Поощрение е присъдено на Божидара Камалиева (ОУ „Любен Каравелов“, Бургас) и Радина Руменова (Школа по изобразително изкуство, ЦПЛР – ОДК, Търговище).

Във втора възрастова група (V – VII клас) победител е Джемре Хасан (ОУ „Св. Климент Охридски“, Бургас). Втора се нарежда Симона Тенева (ЦПЛР – Бургас), а трета е Мария Стоянова(ПЧПГ – Бургас).

Поощрени са още Величка Димитрова и Роки Щерионов (ОУ „Христо Ботев“, кв. „Победа“, Бургас).

В трета възрастова група (VIII – XII клас) начело е Ебру Делиюсеин (Школа по изобразително изкуство, ЦПЛР – ОДК, Ардино) пред Виктория Войнска (ГСАГД „Кольо Фичето“, Ямбол) и Преслава Станева (школа „Арт Попово“, Попово).

Поощрени са Дилек Мюмюн (СУ „Н. Й. Вапцаров, Айтос) и Марина Степанова (ПГ по текстил и моден дизайн – Варна).

В раздел „Фотография“ творбите са разгледани и класирани от жури с председател Милен Добрев – фотограф от Бургаската фотографска общност, и членове Жечо Планински и Венелин Тодоров от същото сдружение.

В първа възрастова група (V – VII клас) печели Рая Димитрова (школа по фотография към ЦПЛР, Стара Загора). След нея се нареждат Азария Янева (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас) и Виктория Стоянова (школа по фотография „Позитив“, ЦПЛР – ОДК, Варна).

Поощрение получават Виктория Карабашева (ОУ „Николай Петрини“, Ямбол) и Кристиян Вутов (ОУ „Христо Ботев“, кв. „Ветрен“, Бургас).

Във втора възрастова група (VIII – XII клас) първото място печели Емилия Байчева (АЕГ „Гео Милев“, Бургас). Втори е Радостин Савов (школа по фотография „Позитив“, ЦПЛР – ОДК, Варна), а трета е класирана Цветослава Христова (ПГЧЕ „Васил Левски“, Бургас).

Поощрение е присъдено на Николета Димитрова (Школа по фотография, ЦПЛР – Стара Загора) и Стефани Бурлакова (ЕГ „Васил Карагьозов“, Ямбол).

В раздел „Дигитална рисунка с помощта на изкуствен интелект“ творбите са оценени от жури с председател Весела Капкова-Димитрова – учител от ПГСАГ „Кольо Фичето“ – Бургас, и членове инж. Карина Муравова – Бургаски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“, и Габриела Запрянова – организатор към ЦПЛР – Бургас.

В първа възрастова група (V – VIII клас) специална награда е присъдена на Анастасия Атанасова (ОУ „Пенчо Славейков“, Пловдив). Победител е Виктория Генчева (ОУ „Пенчо Славейков“, Димитровград), следвана от Михаил Кръстев (ЦПЛР – Бургас) и Ивелина Бъркачева (ЦПЛР – Бургас).

Поощренията са за Ния Карчева (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас) и Стоян Янакиев (СУ „Никола Вапцаров“, Айтос).

Във втора възрастова група (IX – XII клас) специална награда получава Зейнеб Ахмед (СУ „Никола Вапцаров“, Айтос). На първите три места са класирани Марина Кацарска (НУИ „Панайот Пипков“, Плевен), Джаиай Мехмед (СУ „Панайот Волов“, Шумен) и Тургай Исмаил (СУ „Никола Вапцаров“, Айтос).

Поощрения са присъдени на Селджан Самет Местан (ПГТХВП „Св. Св. Кирил и Методий“, Момчилград) и Хатсе Ибрям (СУ „Христо Ботев“, Айтос).

Награждаването на отличените ще е на 29 октомври в изложбена зала „Георги Баев“ на Културен център „Морско казино“ в Бургас, където са представени и номинираните творби на участниците.

Наградите за призьорите в Конкурса са осигурени от Община Бургас, Националния дворец на децата, Басейнова дирекция „Черноморски район“ – Варна, и ЦПЛР – Бургас. АЗ-БУКИ

Какво общо имат Кирил Христов, Николай Лилиев, Гео Милев и Веселин Ханчев с една ескейп стая? Отговорът се крие в новата инициатива на Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ в Стара Загора, която превръща срещата с литературата в приключение, изпълнено със загадки и предизвикателства.

Вместо да се запознават с живота и творчеството на известните старозагорски писатели единствено чрез учебниците, децата ще могат да откриват интересни факти за тях, докато решават задачи и търсят отговори. Новата ескейп стая е предназначена за участници на възраст от 9 до 14 години, които ще работят в малки групи от 3 – 4 деца.

Снимки РБ „Захарий Княжески“ – Стара Загора

Деца от детски градини и училища в града често гостуват в библиотеката

Ескейп стая среща деца със старозагорски писатели

Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ в Стара Загора привлича младите читатели с роботика, програмиране и занимания за развитие на емоционалната интелигентност

Диляна КОЧЕВА

Постоянно се стараем да добавяме нещо ново към услугите, които предлагаме. Ескейп стаята, или Стаята на загадките е свързана със старозагорските автори. Идеята е децата да се докоснат до тяхното творчество дори като пресмятат до каква възраст са живели или прочитат цитати от произведенията им“, разказва пред „Аз-буки“ Димка Михайлова, главен библиотекар в РБ „Захарий Княжески“ в Стара Загора. Какви точно са останалите задачи обаче, засега остава в тайна. Инициативата е част от програмата на литературен фестивал, но амбицията на библиотеката е ескейп стаята да продължи да функционира и след неговото приключване.

„Започваме нещо и го оставяме да си живее после. Така то намира своето място“, обяснява Михайлова. По думите ѝ целта е децата не просто да се забавляват, а да научат повече за литературното наследство на родния си град. А тези, които проявят по-задълбочен интерес към писателите, могат да посетят и общинския музей „Литературна Стара Загора“, който се намира в същата сграда.

Ескейп стаята е само една от инициативите, чрез които Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ се стреми да бъде привлекателно място за съвременните деца и младежи.

Сред предлаганите занимания са ателиетата по LEGO роботика и Scratch програмиране. В тях участниците не само се запознават с основите на програмирането, но имат и възможност сами да управляват роботи. За целта библиотеката разполага с шест робота Codey Rocky, като в заниманията могат да се включат до 12 деца. Обучението е организирано в шест учебни часа, през които участниците постепенно надграждат придобитите знания и умения. За най-малките пък се предлагат първи стъпки в програмирането с помощта на роботизираните пчелички Bee-Bot.

„Всяка година добавяме нещо ново към портфолиото на услугите или обновяваме вече съществуващите. Стараем се да бъдем в крак с потребностите на децата и да подпомагаме образователния процес“, посочва Димка Михайлова.

Библиотеката развива и програма по медийна и информационна грамотност, насочена предимно към по-големите ученици. Те се учат да разпознават фалшивите новини, да откриват достоверни източници и да се ориентират в огромния поток от информация.

Темата за технологиите присъства и в срещите с по-малките посетители на Детския отдел, където библиотекарите разговарят с тях за изкуствения интелект, възможностите за използването му и значението на четенето за развитието на собствените им знания и умения.

Особено внимание се отделя и на емоционалното развитие на най-малките читатели. Чрез инициативата „Колело на емоциите“ учениците от I до IV клас се учат да разпознават и назовават различните чувства.

Заниманията са организирани под формата на групова работа, в която приказките служат като отправна точка за разговор за емоциите. В тях могат да участват групи от около 20 – 25 деца, като посещенията се организират с предварително записване.

Интересът към инициативата излиза и извън пределите на Стара Загора. През миналата година Библиотеката посреща и ученици от други населени места, които посещават Града на липите на екскурзия. Докато част от децата разглеждат Регионалния исторически музей, други се включват в заниманията за емоционална грамотност.

Важна част от дейността на Регионалната библиотека са и организираните посещения на детски градини и училища. Библиотекарите се стремят всяка следваща среща да бъде различна от предходната, като съобразяват съдържанието с възрастта и интересите на учениците.

При желание от страна на учителите могат да бъдат организирани и уроци, посветени на историята на книгата. Децата имат възможност да разгледат фототипни издания, сред които и издание на бележника на Васил Левски, както и да научат повече за материалите, използвани за създаването на книгите през различните епохи.

„Стараем се постоянно да подпомагаме образователния процес и да бъдем в помощ на учителите“, подчертава главният библиотекар.

Но може би най-интересният резултат от усилията на екипа е свързан с най-малките посетители. Преди няколко години Детският отдел е преобразен така, че да наподобява уютен кът. Освен книги в него има играчки и занимания за развитие на фината моторика, които привличат дори деца, ненавършили една година.

„Много родители започнаха да водят децата си още преди да са проходили. Когато едно дете свикне с книгите около себе си, то научава, че освен телефона съществува и книгата. И тя е част от забавлението, от всекидневието и от възможността да открива нови неща“, обяснява Михайлова.

По думите ѝ около една трета от читателите на библиотеката са деца под седемгодишна възраст. Сред най-активните посетители са семейства с малки деца, които все още не могат да четат самостоятелно. Някои от тях заемат близо 2000 книги годишно.

„Това означава, че тези деца всяка вечер заспиват с една или две приказки. И вече ги виждаме как растат като читатели“, споделя тя.

Според Михайлова именно ранното запознанство с книгите има ключово значение за изграждането на трайни читателски навици. Затова усилията на библиотекарите са насочени не само към учениците, но и към семействата, които могат да превърнат четенето в естествена част от всекидневието на децата.

Освен образователен център Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ е и активно културно пространство. В нейните зали и фоайета се организират концерти, изложби на млади таланти, литературни представяния, конкурси и срещи на различни младежки организации. Част от събитията се организират от самата институция, а за други тя предоставя пространство или участва като партньор.

Така Регионалната библиотеката постепенно разширява традиционната си роля на място за съхраняване и предоставяне на книги, като се превръща в пространство за общуване, творчество и придобиване на нови умения.

А новата ескейп стая е поредното доказателство, че пътят към литературата невинаги започва с разгръщането на книга. Понякога той може да започне със загадка, която събужда любопитството и желанието да откриеш повече.

Димка Михайлова, главен библиотекар: Младите четат, но не като нас

„Днешните деца четат, но четат различни неща. Трябва да приемем, че тези деца не сме ние, а понякога ни е много трудно да осмислим това. Те предпочитат по-леки текстове, книги с повече илюстрации, комикси и фентъзи. Харесват истории, в които могат сами да участват и да определят развитието на сюжета.

Но в крайна сметка, най-важното е да разберат, че книгите могат да бъдат забавни, а четенето – удоволствие. Когато открият това, постепенно сами ще променят предпочитанията си.

Децата растат и се променят, както го правим и ние, възрастните.“

В библиотеката всеки намира интересно четиво

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
https://www.azbuki.bg

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник за образование и наука
АЗ·БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kocheva@azbuki.bg
Антоанета Найденова
a.naydenova@azbuki.bg
Виктория Гълъбова
v.galabova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg

Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:
Олег Попов

Реклама и разпространение:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Бургас – Дона Митева
0898361338
Варна – Розалина Димитрова
088 339920
Видин – Бориславa Борисова
vidinster@gmail.com
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Антоанета Найденова
Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава научните списания:

„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки и върхови технологии“

Ученици от седем града мерят сили в Burgas Open 2026

Младежи от София печелят турнира по дебати в Бургас, като защитават позиции, анализират проблеми и отговарят на импровизационни въпроси

Дона МИТЕВА

Бургас събра млади хора от цялата страна за четвъртото издание на националния ученически турнир по дебати Burgas Open 2026. В продължение на няколко дни участници от Варна, Стара Загора, София, Монтана, Добрич и Бургас демонстрираха умения за аргументирано говорене, критическо мислене и работа в екип.

Състезанието е организирано от Младежкия международен център – Бургас, в партньорство с Асоциация „Дебати България“.

Турнирът бе насочен към ученици от прогимназиалния и гимназиалния етап. Дебатите се проведоха във формата „Световни училища“ на български език. Освен предварително зададени теми участниците трябваше да се справят и с импровизационни въпроси, обявявани непосредствено преди съответния кръг.

Състезанието предложи оспорвани двубои, разнообразни теми и сериозна конкуренция между отборите.

В продължение на два дни участниците защитаваха различни позиции, изграждаха аргументи и демонстрираха умения за критично мислене, убедително представяне и активно слушане.

След оспорвана надпревара първото място спечели софийският отбор Yuri & Gagarin. На второ място се класира отборът „Джобните гаджета“. И двата тима са представители на Американския колеж в София.

Форматът постави младите дебатьори в ситуации, изискващи бърз анализ на информацията, изграждане на логична теза и убедително представяне на позиция. Умението да се разглежда даден проблем от различни гледни точки, бе съществена част от предизвикателството.

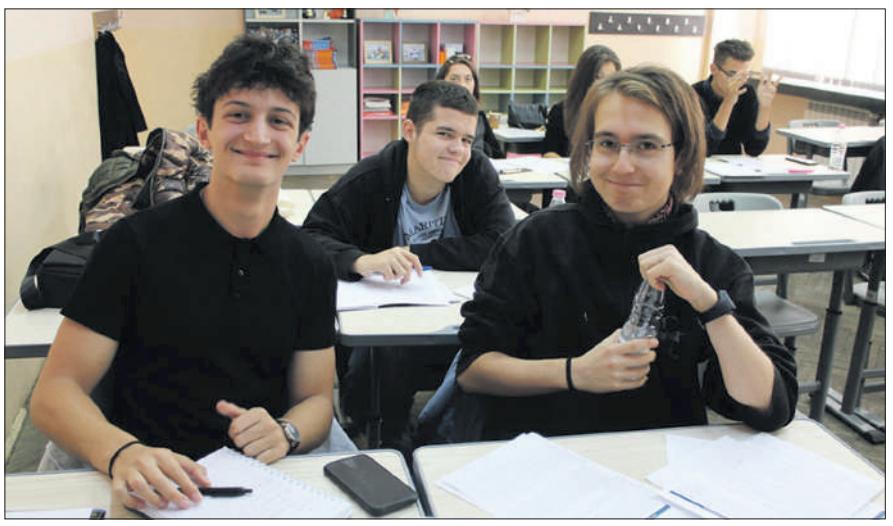

Снимка Младежки международен център – Бургас

Дебатите дават възможност на учениците да развиват публичното си говорене, да работят в екип и да изграждат аргументи, основани на логика и анализ

Освен състезателен характер Burgas Open има и образователна стойност. Дебатите дават възможност на учениците да развиват публичното си говорене, да работят в екип и да изграждат аргументи, основани на логика и анализ.

Срещата на участници от различни населени места създава условия за обмен на идеи и опит и насърчава уважителното отношение към различното мнение.

Турнирът в Бургас показа значението на подобни инициативи за развитието на активни млади хора, които умеят не само да отстояват позицията си, но и да изслушват опонента си.

От Младежкия международен център – Бургас, поздравиха участниците за представянето им и благодариха на Асоциация „Дебати България“ за партньорството, както и на бургаските съдии, които се включиха в отделните етапи на турнира.

„Състезанието събра младежи с различен опит в дебатите. Някои бяха любители, а други се занимават по-сериозно с дебатьорство. Въпреки това всички участници се представиха достойно, като дебатираха по много предизвикателни теми, свързани с военни конфликти, корупционни скандали, фалшиви новини и капиталов контрол. Много е хубаво, че видяхме толкова много младежи в дебатьорството. Надявам се, че с такива събития ще успеем да сплотим и разширим дебатьорската общност сред младите хора в Бургас“, заяви Мария Недева от ММЦ – Бургас.

Burgas Open 2026 се проведе в рамките на проекта „Младите на Бургас – бъдещето започва сега“, реализиран по Програмата за финансиране на младежките центрове в Република България за периода 2026 – 2028 г. на Министерството на младежта и спорта.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

По правило болничният лист се издава в деня, в който лекарят установи, че работникът или служителят е временно неработоспособен. Ако заболяването е установено в ден, в който лицето вече е било на работа, или след приключване на работното му време, болничният започва от следващия календарен ден, независимо дали той е работен, или почивен. Когато болничният е продължение на предходен, отпускът започва от деня, в който служителят е следвало да се върне на работа.

Кога и за колко дни може да се издаде болничен лист?

Издаването на болничен лист със задна дата е допустимо само при определени условия. Ако не е извършен предварителен медицински преглед, това е възможно по изключение при тежки остри или изострени хронични заболявания за срок до два дни, включително деня на прегледа. За лица, които поради заболяването си не носят отговорност за действията си, срокът е до 10 дни. Когато прегледът е бил извършен своевременно, но болничен не е издаден, това може да стане впоследствие въз основа на медицинската документация.

Лекуващият лекар или лекарят по дентална медицина може самостоятелно да издава болничен за до 14 календарни дни без прекъсване, но не повече от 40 календарни дни с прекъсвания в рамките на една година. Законът предвижда изключения от тези ограничения, включително при карантина и определени други случаи. Лекарите по дентална медицина издават болнични само за заболявания от своята специалност, а лекарите от центровете за спешна медицинска помощ могат да разрешават домашно лечение за срок до три календарни дни.

Когато неработоспособността продължава по-дълго, болничният се издава от лекарска консултативна комисия (ЛКК). Тя може да разрешава отпуск до 180 календарни дни без прекъсване, като по правило еднократно се издава болничен за не повече от 30 дни. Ако неработоспособността продължи над шест месеца без прекъсване или достигне 12 месеца с прекъсвания през текущата и двете предходни календарни години, продължаването на отпуска изисква решение на ТЕЛК.

Важно е да се знае, че работникът е длъжен да представи болничния лист или да уведоми работодателя си до два работни дни от издаването му. Ако лекарят е установил временна неработоспособност, но работещият откаже издаването на болничен, документът задължително се издава и служебно се изпраща на работодателя.

По време на болничния служителят не може самоволно да се върне на работа преди изтичането му без разрешение от съответния медицински орган. Работодателят също няма право да допуска на работа лице, което се намира в отпуск поради временна неработоспособност.

Справка: чл. 6, ал. 4 – 6, чл. 7, чл. 9, чл. 13, чл. 14 и чл. 18 от Наредбата за медицинската експертиза.

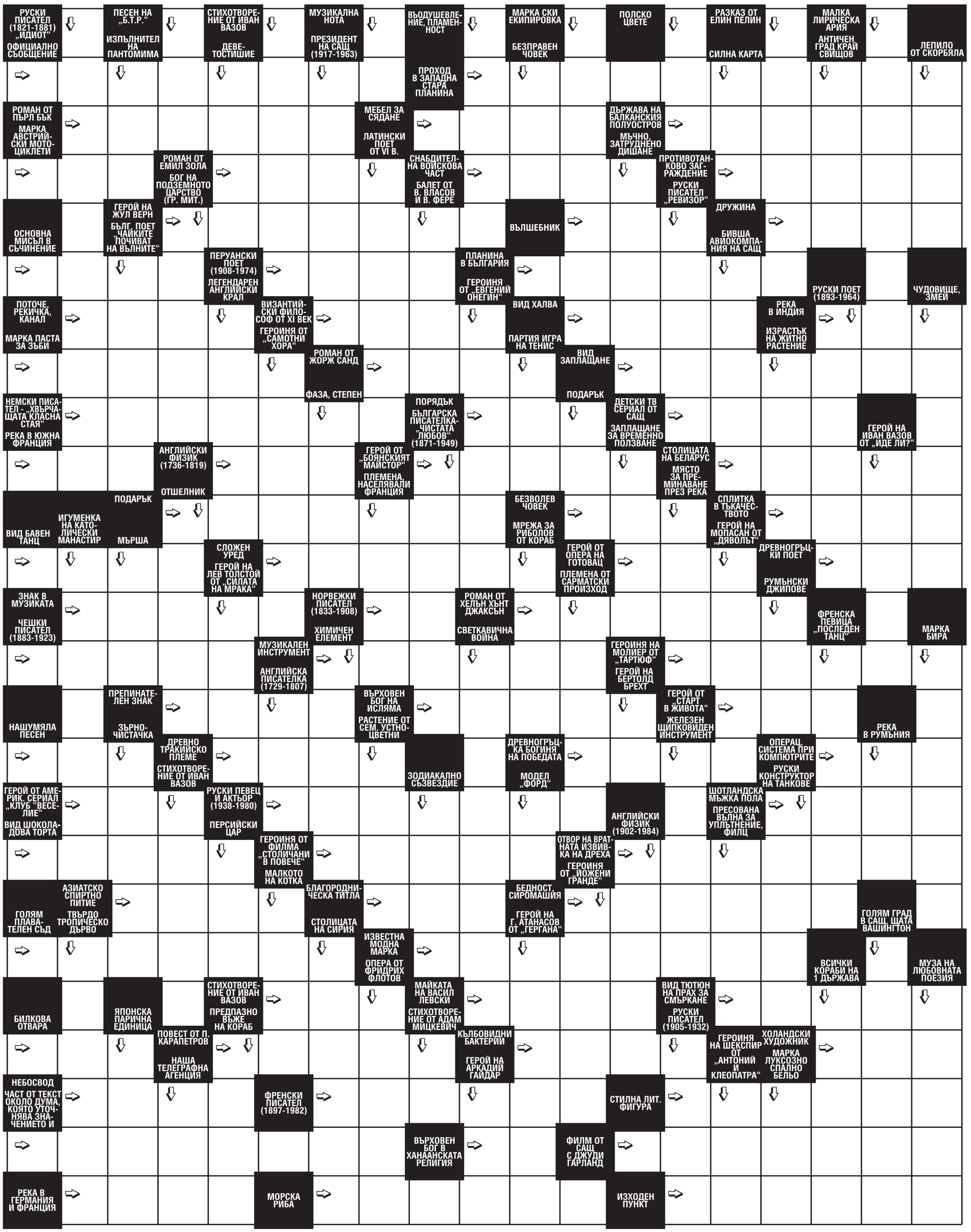

РЕЧНИК: АРАТОР, ЗАВАЛ, КИТАН, КОТИН, КТМ, СААР

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой

Водоравно: Прототип. Арабаконак. Италик. Екер. Кипене. Есе. Амок. Смит (Етел). Прост (Ален). Хроника. Кос. Анка. Немо. Нота. Кан Кан. Бата. Мане (Едуард). Пиаф (Едит). Тик. Пътека. "Роби". Клевета. Реликва. Ора (Рита). Прах. Юго (Виктор). Нор. Анина. "Атала". Конакри. Име. Анов (Николай). Мало. "Играта". Аза. Ура. Барут. Ур. Мериме (Проспер). Матев (Павел). "Азазел". Керван. Моне. Тарас. Лор. Лик. Дора. Даки. Арл. "Сид". Носилка. Ажио. Наниз. Букаи. Пикадор. Осил. Сав. Кошара. Скандий. "Риголето". Рот(Йозеф). Еник (Леон). Анкер. Нес. Гавра. Елан. Ара. Саше. Карузо. "Иполит". Албатрос. Од. Анемона. Ооли. Велков (Крум). Анасон.

Отвесно: Крис де Бърг. Абатиса. Кресло. Оте. Матео. Лат. Киноа. Сабо. "БТА". Хотел. Корем. Дисни (Уолт). Шал. Олар (Алфонс). Акино (Корасон). Увод. Зид. Гети. Етимон. Аконит. Нон. Лира. Иконом. Враг. Аероб. Йовков (Йордан). Ап. Китара. "Круз". "Асус". Трасе. Кано (Алонсо). Арарат. Икар. Ар. Вакса. Ебонит. Заглавие. Уок. Рем. Ири. Амер. Ки. Гнездо. Варикап. Ани. Елада. Коило. Тоник. Амар. Са. Полка. Жак. Скалп. Език. Клише. "Нина". Кип. Афера. Амели. Ката. Пен (Артър). Сопран. Вата. Ерo ("Ерo от оня свят"). Аарон. Ома. Неон. "Техану". "Вражда". "Калос". Санскрит. Лорка (Федерико). Рио. Мерино. Кета. Канава. "На Лора". Ратан.

АБОНАМЕНТ 2027

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отличи 22 успешни проекта в 11 области
Проф. Стоилова Самодивкина – преподавател в Шуменския университет, изнесе лекция в Международния център по дипломатология, разказа за много предизвикателства в културната особеност на Китай, които отложиха чрез тазгодишните работи на своите студенти
Румен Стоилов, водещ учен на международния екип от България по палеонтология и биология – БАН, разработи метод за проследяване движението на членовете на динозаврите в миналото, създаде за потомците им разработената и възпроизведената биология, еволюция и медицина
АЗ·БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Над 3100 зрелостници на допълнителна матура
2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет увеличи нормативите за изплащане на един студент в общо 48 професионални направления

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	30,00 €
История	30,00 €
Математика и информатика	30,00 €
Педагогика	63,00 €
Професионално образование	26,00 €
Стратегии на образователната и научната политика	39,00 €
Философия	24,00 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	26,00 €
Чуждоезиково обучение	30,00 €
Вестник „Аз-буки“	57,60 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	49,00 €

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 0700 18466; azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Снимката участва в десетото издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“, организиран от „Аз-буки“. Автор ***Магдалена Стоянова, IX клас, СУ „Емилиян Станев“ – Велико Търново***

XI НАЦИОНАЛЕН ФОТОКОНКУРС
„В моето училище е най-хубаво“

Под патронажа на министъра на образованието и науката

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за XI издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

За участниците от първата възрастова група – I до VII клас, Фотоконкурсът се провежда без предварително зададена от организаторите конкурсна тема.

За участниците от втората възрастова група – VIII до XII клас, Фотоконкурсът се провежда по предварително определени от организаторите две конкурсни теми:

• „Улови мига в училище“ – репортажна снимка, която изобразява емоция, действие или важен момент от училищния живот;

• „Героите на моето училище“ – портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище.

Авторските творби се приемат до 30 ноември 2026 г. на имейл: konkurs@azbuki.bg.

Подробните правила за участие са публикувани на https://azbuki.bg/

Победителите в първа възрастова група ще получат предметни награди, а отличените в двете категории във втора възрастова група – годишни стипендии. Те ще бъдат оценявани от жури от доказали се професионалисти във фотографията.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2027 г.

Нов вид динозавър се „крие“ в чекмедже на музей повече от век

За да откриеш непознат динозавър, невинаги трябва да организираш експедиция. Понякога е достатъчно да отвориш музейно чекмедже. Именно така фосил, постъпил в Природонаучния музей в Лондон през 1924 г., се оказва свидетелство за неизвестен досега вид хищник. Откритието на екип, ръководен от учени от Университетския колеж в Лондон, е представено в списание Royal Society Open Science.

Наречен Invictibellatrix amberina, динозавърът е живял преди около 120 млн. години на територията на днешния британски остров Уайт. Той е първият известен европейски представител на мегарапторите – двукраки месоядни динозаври, чиито мощни предни крайници завършвали с големи извити нокти.

Началото на научната „детективска история“ е през 2020 г. Палеонтологът Пол Барет преглежда музейните колекции и забелязва фрагмент от задната част на динозавърски череп. Архивите показват, че находката е от остров Уайт. Барет привлича Касиус Морисън, който по това време изследва черепните кухини на динозаврите, за да установят на какво животно е принадлежала костта.

Екипът използва компютърна томография, за да надникне във вътрешността на фосила, и сравнява особеностите му с черепи на други хищни динозаври. След това компютърен анализ помага да се определи мястото на животното в еволюционното родословие. Резултатът сочи непознат вид от група, за която досега липсват находки в Европа.

Според изследователите хищникът вероятно е имал пера и нокти с дължина между 10 и 20 сантиметра. Предполагаемото му меню включвало дребни динозаври, гущери и бозайници. Тези представи за външността и начина му на живот се основават на сравнения с близките му родственици, а не на открит цял скелет.

Находката помага да се проследи и разселването на мегараптторите. Според авторите тя подкрепя хипотезата, че тези животни са достигнали южните континенти от Азия през Европа и Африка. По-късно някои техни представители се превръщат в огромни хищници, заемащи върха на хранителната верига.

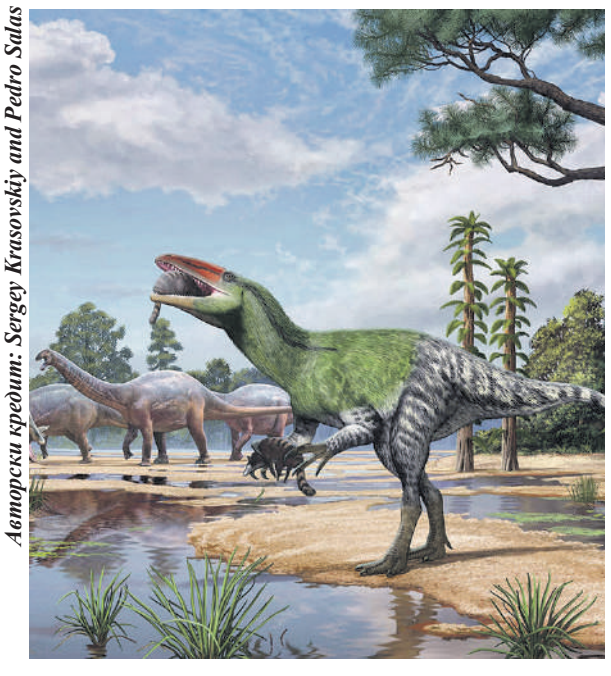
Авторски кредит: Sergey Krasovskiy and Pedro Salas

Името Invictibellatrix означава „непобедима жена воин“, а amberina препраща към кехлибара в скалите от района на находката. Динозавърът е изчезнал преди милиони години, но неговата история напомня колко много научни открития все още очакват своя ред в музейните колекции.

ISSN 0861-3990 ЧЗ